O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB…
INV №
3103097

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • www.uzas.uz • 2009-yil, 6-mart • № 10 (3993)

ИЖРО ИНТИЗОМИ ВА ТАШАББУСКОРЛИК

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳайъатининг навбатдаги кенгайтирилган йиғилишида вазирлик тизимидаги ташкилот ва муассасалар, ижодий бирлашмалар ва бадиий жамоаларнинг 2008 йилдаги фаолияти якунлари атрофлича таҳлил қилинди ҳамда Вазирлар Маҳкамаси мажлисининг "2008 йилда республиканинг ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2009 йилда иқтисодиётни барқарор ривожлантиришнинг энг муҳим устувор вазифалари тўғрисида"ги қарори, 2009 йилнинг "Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги" деб эълон қилиниши муносабати билан вазирлик олдида турган устувор вазифалар белгилаб олинди.

Ҳайъат йиғилиши

Ҳисобот йилида маданият муассасалари, хусусан, театр ва музейлар фаолиятида сезиларли ижобий ўзгаришлар кўзга ташланди. Халқ хўжалигининг турли соҳаларида меҳнат қилаётган ватандошларимизга маданий ва сервис хизмати кўрсатиш, кўнгилли дам олишларини ташкил этиш, мамлакат миқёсидаги умумхалқ байрамлари, турли сайилларни уюштириш, тарғибот-ташвиқот ишларини йўлга қўйишда муайян ютуқлар қўлга киритилди. Мамлакатимиз спортчилари йил давомида жаҳон, қитъа ва бошқа даражадаги мусобақаларда юртимиз шарафини муносиб ҳимоя қилишди. Галдаги вазифа — «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги" Давлат дастури асосида аҳолига кенг кўламли маданий-маърифий ва маиший хизмат кўрсатиш, қишлоқ меҳнаткашлари турмуш тарзини яхшилаш, бунинг учун оммавий сайиллар, кўрик-танловлар, турли фестивал ва бошқа тадбирлар ёрдамида ёш истеъдод эгаларини аниқлаб, уларга ўз маҳоратларини намоён этишлари учун зарур бўлган шарт-шароитларни яратиб бериш, 2012 йили Лондон шаҳрида ўтадиган навбатдаги XXX ёзги Олимпиа ва XIV Паралимпия ўйинларида фаол иштирок этиш учун кўпроқ йўлланмаларни қўлга киритиш, Пекин Олимпиадасида эришилган ютуқларни янада мустаҳкамлашдан иборат.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, қатор вилоят, шаҳар ва туманларда маданият соҳасида фаолият юритаётган мутасаддилар зиммаларидаги масъулиятга фидойилик, ташкилотчилик билан ёндашиб, эътиборга молик ютуқларни қўлга киритмоқдалар. Аҳолига пулли хизмат кўрсатиш соҳаси ривожланиб бормоқда. Биргина Фарғона вилоятининг Бувайда туманида йил давомида аҳолига ўн миллион сўмлик хизмат кўрсатилган.

Афсуски, аҳвол ҳамма жойда ҳам бир хил эмас. Ҳайъат йиғилишида ўз ишига совуққонлик билан қараётган, бор имкониятлардан унумли фойдаланмаётган, ишни яхшилаш юзасидан аниқ-равшан таклифлар киритмаётган мутасаддилар номма-ном айтиб ўтилди. Вазирлар Маҳкамасининг қарорида, вазирлик йиғилишларида ижро интизоми билан боғлиқ камчиликлар бир неча бор айтиб ўтилган, тегишли чора-тадбирлар белгиланган бўлишига қарамай, бу борадаги камчилик ва нуқсонлар тўла-тўкис бартараф этилгани йўқ. Андижон, Сурхондарё, Хоразм, Тошкент, Навоий вилоятларидан маданият соҳаси раҳбарларининг қониқарсиз иш фаолияти тўғрисидаги шикоятлар ҳамон келиб турибди. Маданият уйлари, клубларнинг кўпчилиги мослаштирилган биноларга жойлаштирилган бўлиб, сервис хизмати талаб даражасида ташкил этилмаган. Қашқадарё вилоятида йил давомида аҳолига пулли хизмат кўрсатиш ҳар бир клуб мисолида атиги 18 минг сўмни ташкил этади, холос.

Соҳа мутасаддилари дунёда кечаётган мураккаб жараёнларни, хусусан, ёшлар онги ва қалбини эгаллаш учун бораётган курашни ҳис этган ҳолда ўз ишларини бугунги талаблар асосида қайта кўриб чиқишлари, маданият, санъат ва спорт соҳаси тадбирлари орқали ёш авлодни ватанпарварлик, истиқлол ғояларига садоқат руҳида тарбиялашлари зарур.

Ҳайъат йиғилишида Лондон Олимпиадаларига тайёргарликнинг бориши тўғрисидаги ахборот тингланди. Муҳокама қилинган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

Йиғилишни Маданият ва спорт ишлари вазири Р.Қурбонов олиб борди.

БИР КАФТ ДУО

Баҳор-Аёл-Она — бу уч сўз бир-биридан куртаклаб чиққан. Биз ҳар қанча шоирона таъриф, файласуфона мушоҳада қилмайлик, бу сўзларнинг мағиз-моҳияти бир нуқтада — "ҳаётнинг давомийлиги" деган хулосада кесишади.

Баҳор — умрни умрга қўшувчи, кечани бугунга, бугунни эртага боғлаб берувчи фурсат, ҳаётнинг яна бир карра қайта бошланувчи лаҳзаси. Илдизнинг кўз ёриши, уруғ униши, куртак ниш уриши — шунга ишора. Бинобарин, инсон умри давомида ҳам бир неча бор бу каби сўлиш-яшнаш юз беради. Кўкламни бу қадар интиқлик билан кутишимизнинг сабаби ҳам шу.

Аёл табиатнинг баҳорига муқояса қилиб яратилган ҳилқат. У ҳар кўнгилга, ҳар умрга баҳор янглиғ киради, яшнатади, ўша қалбда умид, гўзалликка ташналик, хотиржамлик уйғотади. Аёлнинг борлиги — бутун оламнинг, табиатнинг гўзал бўлиши учун қўйилган талаб.

Баҳор ва Аёлнинг юксак қиёфаси — Она. Бу улкан ва меҳрибон бағирда баҳор ва аёлга тегишли барча эзгуликлар мужассам. Эҳтимол шунинг учундир, бу зотга нисбатан туганмас меҳр ва шафқат манбаи деган фикрда бўламиз. Бошимизга яхшилигу ёмонлик, ташвишу қувонч тушганда энг биринчи Онани эслашимиз, йўқлашимизнинг боиси шу.

Ҳар тонгда юмуш билан кўчага отланар эканмиз, уйимиздаги шу муштипардан дуо кутамиз. Унинг соф нияти бизни ҳамиша асрашига, қувватлашига ишонамиз. Аслида, шу пайтда ҳаётнинг давоми учун Баҳордан, кўнгилнинг тириклиги учун Аёлдан, ўзимизнинг хотиржамлигимиз учун Онадан дуо олган бўламиз.

Бизни шу бир кафт дуо асрайди.

СУНЪИЙ ТЎҒОН

ёхуд «учинчи одам» фалсафаси

Қадим Туркистон — Марказий Осиё минтақасининг жаннатмонандлиги унинг бағридан ҳайқириб оқувчи икки улуғ дарё — Амударё ва Сирдарёнинг беқиёс инъомлари туфайлидир. Бу улуғ наҳрларнинг инъоми, шубҳасиз, Осиёнинг қайноқ қуёши остида томчиси олтинга тенг бўлган обиҳаётдир. Бу дарёлар обиҳаёти етиб борган жойда боғ кўкариб, тупроқда гуллар унади. У бормаган жой эса поёнсиз чўлу саҳрога айланади. Аждодларимиз қадим-қадимдан буни яхши билишган ва ўзларининг эзгу амалларини шу дарёлар обиҳаёти билан боғлашган. Шубҳасиз, дўсту душманларимиз ҳам буни идрок этмай қолишмаган. Кимлардир бизга дарёларимиз ҳамиша обиҳаётга тўлиб оқишини тилашса, яна кимлардир шу дарёларнинг беқиёс инъомларидан бебаҳра қолдиришни ҳам ўйлашган... Шоирлар айтганидек, дунё азалдан шундай қурилган: мудом ташбеҳда тун билан тонг ёнма-ён келади, эзгулик билан ёвузлик, самимият билан носамимийлик курашади.

Муносабат

Ўтган йилнинг айни баҳор ва ёз ойлари Қарши чўлидаги фермер хўжаликларида обиҳаёт танқис бўлганидан ғалласи ва ғўзаси аранг бир сув ичиб, чанқаб қолган далаларни кўриб, ниҳоятда афсусланган эдим.

Кейин билишимча, Мирзачўлда зироатчилик қилаётган фермерлар ҳам сув танқислигидан роса азият чекишган экан.

Обиҳаёт етишмаслиги боис кайфияти тушган деҳқонларни Фарғона водийсида ҳам кўришимга тўғри келди. Энди пахта терими бошланган кезлар Жанубий Фарғона каналидан сув олувчи деҳқонлар шундай ҳасрат қилишди: "Биз куздан то кўкламнинг охиригача бозорни тўлдириб турадиган сабзавотларни, асосан, картошкаю сабзи-шолғомни ғалланинг ўрнига экамиз. Бу йил мана шу экинлар айни ҳосил тугадиган пайт каналимиз суви жилдираб қолди. Энди буёғи қандоқ бўларкин?"

Одатда нархи икки юз-уч юздан ошмайдиган пиёзнинг баҳоси минг сўмга чиқиб кетганининг боиси ҳам деҳқон даласига келаётган сувнинг жилдираб қолгани билан изоҳланади. Ҳар қандай экин вақтида сув ичмаганидан сўнг уни етиштириш учун кетган харажат ўзини оқламаслиги тайин. Бу эса истиқлол боис ер эгасига айланган, кўкрагига энди шамол теккан деҳқону фермернинг қанотини қайириш билан баробар. Деҳқоннинг ортида эса у яратаётган фаровонликка кўз тиккан, унинг меҳнати самараларидан баҳраманд бўлаётган бутун элу юрт ва миллатнинг манфаатлари турибди. Зотан, дарёлар оқимини сунъий равишда бошқаришга уриниш, бу фақат иқтисодий муаммоларнигина келтириб чиқармай, мавжуд экологик вазиятни ҳам янада мураккаблаштириб юбориши ҳеч кимга сир эмас.

Давоми иккинчи бетда.

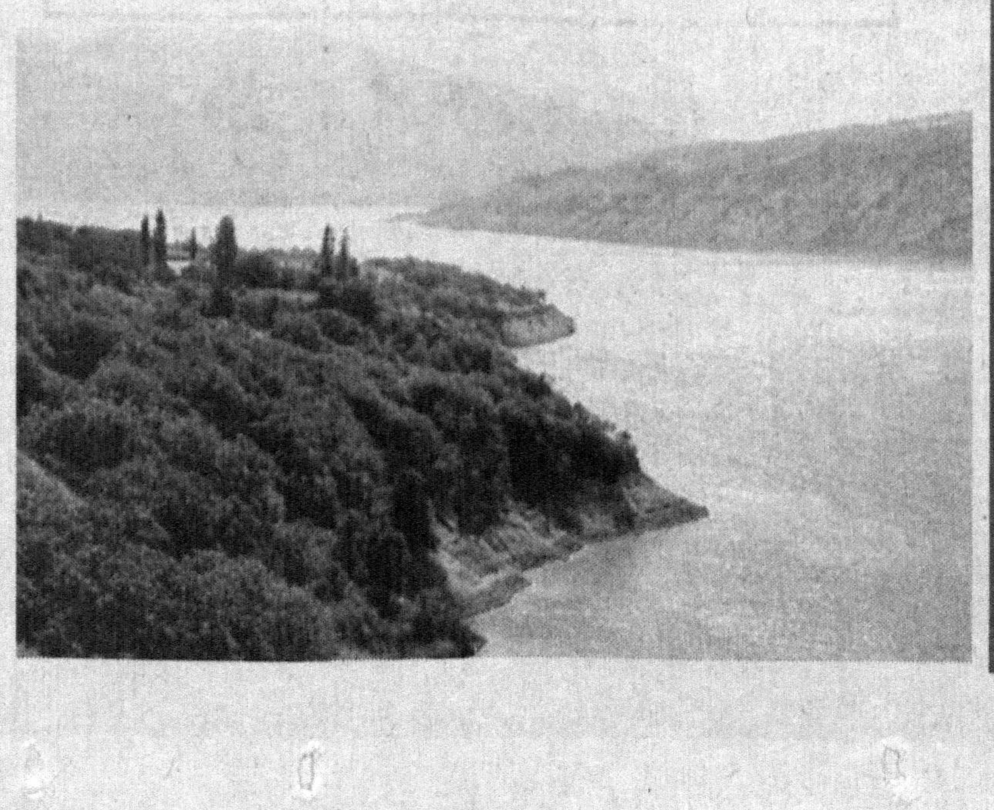

ЎЗБЕК РАҚҚОСАЛАРИ ҲИНД САҲНАСИДА

Юртимизнинг таниқли ансамбллари қаторидан ўрин олишга улгурган "Офарин" замонавий рақс театри ҳам миллий, ҳам замонавий услубда бирдек муваффақиятли ижод қилмоқда. Ансамбл репертуаридан миллий рақсларимиз, чет эл мамлакатларининг халқ рақслари ҳамда замонавий модерн йўналишидаги асарлар ўрин олган. "Офарин" нафақат Ўзбекистонда, балки чет элларда ҳам ўзбек рақс санъатининг ранг-баранг қирраларини намойиш этиб, мухлислар олқишига сазовор бўлиб келмоқда. Ансамбл 2004 йили Жанубий Кореядаги "Summer Festival" халқаро фестивали ҳамда 2006 йил Қозоғистоннинг Астана шаҳрида ўтказилган "Касалка" халқаро фестиваллари лауреатидир. Индонезия, Корея, Хитой, Япония, Бирлашган Араб Амирликлари, Исроил, Туркия, Литва, Латвия, Германия, Франция, Швейцария ҳамда Ҳамдўстлик давлатларининг деярли барчасида ижодий сафарларда бўлиб, ўзбек миллий рақс санъатини тарғиб этган.

Куни-кеча ансамбл "Ўзбекистон ҳаво йўллари" компанияси ташаббуси билан уюштирилган Ҳиндистон сафарида бўлиб қайтди. Ҳиндистонда "Делмос карго" тадбирининг очилиш кечасида "Офарин" замонавий рақс театри уч бўлимдан иборат концерт дастурини намойиш этди.

Дастур майин ва латофатли "Муножот" рақси билан очилди, сўнгра "Қушлар" рақси, ўзбек рақсларидан жамланган "Попури" гулдастаси, устоз раққоса ва балетмейстер Мукаррама Турғунбоева томонидан саҳналаштирилган "Тановар" рақси ансамблнинг яккахон раққосаси Зарина Фатоева томонидан ижро этилди. Лотин Америкаси, Испания, Арабистон рақсларни, айниқса, ҳинд рақсини томошабинлар хурсандчилик билан кутиб олдилар. Наргиза Хайиталиева ижросидаги "Лаган" рақси олқишларга сазовор бўлди.

Ансамбл раҳбари Алия Шалхарова Ҳиндистон сафари ҳақида шундай деди:

— Очиғи, сафаримиз мураккаб шароитда кечди. Ҳиндистон пойтахти Деҳлига учиб келишимиз билан концертга тайёргарлик кўриб, ўша куниёқ катта концерт дастурини намойиш этдик. Эртаси куни эрталаб Мумбайга учиб бордик ва шу куниёқ кечқурун концерт бердик. Шунга қарамай, Ҳиндистонга қилган илк сафаримиз бизга жуда ёқди. Бу йил гўзал баҳор фаслини иссиқ Ҳиндистон ўлкасида кутиб олдик.

Ансамблимизнинг бугунги ютуқларида репетитор-балетмейстеримиз Матлуба Абдуллакова ҳамда замонавий рақсларни саҳналаштирувчи балетмейстер Элвира Мулюковаларнинг ҳиссалари катта.

Ёш ансамблнинг ижодий фаолияти бундан-да ривож топишига, ўзбек рақс санъати ривожига унумли ҳисса қўшишига тилакдошмиз.

Ирода МИРҲУСАНОВА

"БИРНИКИ ЮЗГАМИ?"

"ЎзАС", 2009 йил, 8-сон

Акс садо

Газетанинг ўтган сонида чоп этилган таниқли адабиётшунос ва публицист Раҳмон Қўчқорнинг куюнчаклик билан ёзган мақоласини қизиқиш билан ўқиб чиқдим. Гапнинг сираси, бугун ҳаммамизнинг кўз ўнгимизда содир бўлаётган, биримиз кўриб, биримиз эшитиб, аммо оғзимизга талқон солиб тикиб" юришга уринаётган мавзу қаламга олингани кўпчилигимизга сабоқ бўлди.

Кейинги пайтларда гоҳ жамоат транспорти ойнасига, гоҳ гавжум гузару бозорларнинг кўримли жойларига осиб қўйилган "Одам савдоси домига тушиб, хор-зор бўлиб юрма!" деган мазмундаги эълон-баннерларга кўзимиз тушмоқда. Минг афсуски, ана шундай огоҳликка чақирувчи даъватларга худди бизга, оиламизга, бола-чақамизга таъсири йўқдек беэътибор, беписанд қараб ўтаверамиз.

Кечки овқат ёки нонушта дастурхони атрофида оиламиз билан бирга бу жирканч савдо тўрига тушган бирор танишимиз, кўрган-эшитганимиз ҳақида бемалол суҳбатлашиб ўтирамиз. Бироқ, худо кўрсатмасин, эрта-индин яқинларимиздан бири ҳам "текин пишлоқ" илинжида шу манфур қилмишлар таъсирига тушиб қолмаслигига кафолат бера олмаймиз.

Мен бу фикрларим билан мақола муаллифининг гапларини такрорлаб ўтирмоқчи эмасман. Фақат, Р.Қўчқор таъкидлаганидек, бу каби жирканч ишларнинг салбий оқибати, руҳий зарбалари ҳаммадан ҳам кўра ёш авлодга — болаларимиз елкасига келиб тушади. Муаллим бўлганим учун бу манфурликларнинг болаларга бўладиган таъсирини яхши тушунаман. Муаллиф ҳам "Отаси ёхуд онаси ноқонуний йўл билан хорижга кетган, улар ортидан бири биридан хунук хабарлар эшитаётган болаларнинг маҳалладаги тенгдошлари, синфдошлари, қариндошлари орасидаги ҳолатини тасаввур қилайлик. Бундай психологик зарбалар катталардан кўра болалар руҳиятида жиддий салбий ўзгаришлар, синиш ва бузилишларни келтириб чиқаришини фан аллақачон исботлаб қўйган...", деб куюнади.

Бир сўз билан айтганда, айни вақтида матбуот юзини кўрган ушбу мақола ҳар биримизни яна бир силкиб-туртиб, ҳушимизни жойига келтириб қўйиши керак. Чунки ғаламисларча иш кўриладиган бундай қабиҳликларга қарши бир-икки киши кураша олмайди. Аксинча, огоҳлик ва бирдамлик билан жамият бағридан бу жиноий ҳаракатлар илдизини суғуриб ташлашимиз керак.

Моҳигул АШУРОВА

Тошкент

ОБУНА ДАВОМ ЭТМОҚДА

Эрталабданоқ матбуот дўконига югурасиз. Эҳ, яна улгурмайсиз. Сиздан чаққонроғи илиб кетган бўлади. Келаси жума — яна шу аҳвол. Ундан кўра, югурмай-нетмай, узоқ йиллик ҳамроҳингиз бўлган «ЎзАС»га ОБУНА бўлиб қўя қолмайсизми! Нашр кўрсаткичи 222.

БИЛДИРИШ

2009 йил 10 март сешанба куни соат 14 30да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида Наврўз байрамига бағишланган "Сен баҳорни соғинмадингми?" мавзусида мушоира ўтказилади.

Барча қизиққанлар таклиф этилади.

Манзил: Ўзбекистон кўчаси 16-а бино, метронинг "Бунёдкор" бекати.

Тел: 245-98-19, 227-08-30.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси

"ШАШМАҚОМ" СОҒИНЧИ

Яқинда биз — Сурхондарё, Наманган ва Самарқанд вилоятларидан келган туман маънавият тарғиботи бўлимларининг раҳбарлари Республика Маънавият тарғиботи маркази ҳузуридаги малака ошириш курсида бир муддат таҳсил олдик. Таҳсил давомида халқимизнинг суюкли ёзувчиси, сўз заргари Абдулла Қаҳҳор ҳамда мусиқашунос олим, академик Юнус Ражабийнинг уй-музейларида бўлиб, бир олам таассурот олдик. Бу ердаги ноёб ҳужжат ва суратлар ҳар икки улуғ ватандошимизнинг ҳаёт йўли, яратган ўлмас асарлари ҳақида ҳикоя қилади. Юнус ота уй-музейида бўлганимизда, машҳур бастакорнинг ўғли, Ўзбекистон халқ ҳофизи Ҳасан Ражабий билан суҳбатлашдик. Ўзаро мулоқот чоғи у киши бизга "Шашмақом" тўғрисида батафсил сўзлаб берди. Шунда кўпчилигимизнинг кўнглимиздан бир фикр ўтди.

Кейинги йилларда бизда эстрада санъати жадал ривожланиб бормоқда. Бу соҳада эришилаётган ютуқларга ҳаммамиз гувоҳ бўлиб турибмиз. Аммо, гуруч курмаксиз бўлмаганидек, айни шу йўналишда ўта саёз, эстетик таъсирга эга бўлмаган, беш-олтита сўзларнинг қуруқ такроридан иборат қўшиқлар кўпайиб бормоқда. Баъзи ижрочилар қўшиқ нима учун ва ким учун куйланишини аниқ тассаввур қилмайдилар, чоғи.

Бундай пайтларда тингловчи тафтини "Шашмақом" босади, холос.

Т.ЗОИРОВ,
Маънавият тарғибот маркази Термиз туман бўлими раҳбари

Бошланиши биринчи бетда.

СУНЪИЙ ТЎҒОН

ёхуд «учинчи одам» фалсафаси

Шунинг учун ҳам яқинда Тошкентда Ўзбекистон ва Туркманистон раҳбарларининг олий даражадаги учрашувлари чоғи ҳамкорлик руҳида ўтган музокаралар ҳамда шу муносабат билан имзоланган "Ўзбекистон — Туркманистон қўшма Баёноти"да минтақанинг бу бордаги долзарб иқтисодий ва экологик масалаларига алоҳида эътибор қаратилди.

Тўғри, об-ҳавонинг қандай келишига боғлиқ ҳолда сувнинг сероб ёхуд тақчил бўлиши азалдан кузатиб келинаётган ҳодиса. Бироқ бу жараёнга сунъий равишда таъсир ўтказиш қандай оқибатларга олиб келиши мумкинлигини жаҳон афкор-оммаси шўролар томонидан ҳалокатга маҳкум этилган Орол денгизи мисолида рўй-рост кўриб турибди. Эллик миллиондан ортиқ аҳоли яшайдиган минтақа аҳолиси Орол кризиси боис келиб чиққан экологик фалокат асоратлари билан курашиб ётган бир вазиятда минтақанинг асрлар бўйи беминнат оқиб ётган трансчегаравий дарёлари сувини узоқдан туриб бошқаришга уринишлар вазиятни янада мураккаблаштириб юбориши бугун ҳаммага аён бўлиб қолмоқда.

Шу ҳақда йилганда "Экономическое обозрение" журналида босилган бир хабар таажжуб уйғотди. Унда айтилишича, Тўхтағул ГЭСида ҳосил қилинган электр энергия тижорат баҳосида Россияга сотилаётган экан. Аввало, бутун Европага ўз энергия манбаларини сотишдан катта даромад олаётган бу мамлакат Қирғизистондан электр қувватини харид қилишга шу қадар муҳтожми? Қирғизистоннинг ўзи-чи? Мамлакат энергетика заҳираларини тежаб ишлатиш юзасидан зарур чоралар кўраётган бир пайтда ўз манфаатлари учун керак бўлган энергия манбаини узоққа сотиш орқали нимага эришмоқчи? — деган ҳақли савол келиб чиқади.

Бинобарин, Қирғизистонда бу манбаларни хорижга сотиш имконияти мавжуд бўлса, мамлакат энергия манбаларига у қадар катта эҳтиёж сезмаётган экан-да. Ўз навбатида Россия ҳам энергетика манбаларига катта эҳтиёж сезмай туриб, узоқ Қирғизистондан уни сотиб олишни нечоғли мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблайди.

Хўш, бундай олди-сотдилар замирида "қандай мақсад"лар ётибди. Бу "мақсад"га эришиш туфайли Марказий Осиё минтақасида сувдан норационал фойдаланиш ва бунинг оқибатида обиҳаёт тахчиллиги келиб чиқаётгани аён бўла туриб, бундай ҳамкорликни янада авж олдиришга доир янги режалар кўзда тутилаётганига нима дейсиз!?

Ўзбекистон ва Туркманистон президентларининг Марказий Осиёдаги сув-энергетика муаммоларини минтақанинг барча давлатлари манфаатларини инобатга олган ҳолда халқаро ҳуқуқнинг умумэътироф этилган нормалари ва принципларига асосланиб ҳамда халқаро ташкилотлар иштирокида, шунингдек, мустақил халқаро техникавий-иқтисодий ва экологик экспертизалар ўтказиш юзасидан ҳал қилиш зарурлиги юзасидан билдирган якдил фикрлари бутун жаҳонда хайрихоҳлик билан кутиб олинганининг ўзи ҳам Марказий Осиё халқларининг хоҳиш-иродаси умуминсоний манфаатларга нечоғлик мувофиқ эканини рўй-рост кўрсатиб турибди. Шу муносабат билан қирғизистонлик олим А. Князев айтган мулоҳазалар эътиборни жалб этади. Икки қўшни ва қондош давлат раҳбарларининг Марказий Осиё мамлакатлари ўртасида сув-энергетика соҳасидаги ҳамкорликни аниқ ва лўнда, минтақадаги барча давлатлар манфаатларини бирдек ва тенг инобатга олган ҳолда изоҳлашига эътибор қаратган А. Князев бу жараёнга "лойиҳаларни маблағ билан таъминлаш нияти"да "учинчи томон"нинг аралашуви вазиятнинг мураккаблашувига олиб келиши мумкинлигини эътироф этади. Шубҳасиз, А. Князев ҳақли равишда таъкидлаганидек: "Жалб қилинаётган учинчи томон, минтақа давлатлари эмас, балки, аввало, ўз манфаатларидан келиб чиқишини яхши англаб етиш муҳимдир".

Таниқли шоиримизнинг бир шеърида учинчи томон тимсолидаги "учинчи одам" манзараси қуйидагича ифода этилади:

Унинг бир унвони ҳакамдир азал,
Шунчалар муҳтарам учинчи бу зот.
Токи бу оламда меҳр нотугал,
Мен фақат ўшандан қўрқаман, ҳайҳот!
...У-менми, у-сенми, ким бўлма, фақат
Сенга инсоф берсин, учинчи одам!

Аждодларимиз қадим-қадимдан ўз ихтиёри билан бирор ишга бел боғлар экан, бу юмуш бошқаларга, хусусан, яқин қўшниларига қай даражада малол келиш-келмаслигини ҳам назардан қочирмаганлар. Бошқаларга зарари тегиши мумкин бўлган ҳар қандай манфаатли юмушдан мардларча воз кеча олганлар. Чунки мардлик ва тантиликни инсонийликнинг буюк мезони сифатида бошларига тож қилиб кўтарганлар.

Соҳибқирон Амир Темур ҳазратлари ҳам "Куч — адолатдадир", деган улуғ нақлни ўз қаламравидаги ҳудудларда эзгу амаллару бутун фаолият учун асосий шиор қилиб олганлари бежиз эмас. Шу ўринда минтақа халқларининг барчаси учун муштарак бўлган бир оддийгина урф-одатимизни ҳам эсга олайлик. Кимки уйида мабодо бирор тансиқ таом пиширадиган бўлса, унда қўшнининг ҳам ҳақи бор, деб ҳисоблаган ва бу таомни улар билан баҳам кўрган. Ҳеч вақт фақат ўз қобиғига ўралиб яшашдан қаноат ҳосил қилмаган. Буни ўзи учун ор билган.

Мана шундай тарихий-маънавий илдизларидан куч-қудрат олиб яшаётган минтақа халқларига уларнинг муштарак дарёларини тўғонлар билан ўраб-чирмаш бўйича янги лойиҳаларни таклиф этаётган "учинчи томон"дагилар эса бу анъаналарни билиб-билмасликка, кўриб-кўрмасликка олаётгани, бинобарин, барҳаёт анъаналардан воз кечган ҳолда фақат ўзинигина ўйлаб яшашни маъқуллаётгани метин куч ва ирода тимсолида намоён бўлаётган ёруғ адолатга соя ташлаши шубҳасиз.

Марказий Осиё яхлит ва ягона вужуд. Амударё ва Сирдарё унинг асосий қон томирларидир. Артерия янглиғ ғоят улкан аҳамият касб этувчи бу қон томирларга банд солишга уринишнинг асорати бутун вужуднинг соғломлигига таъсир кўрсатмасдан қолмайди.

Бу борада ақл-идрок тантана қилади, деб умид қиламиз.

Мурод АБДУЛЛАЕВ

СЎЗГА ЭҲТИРОМ

Акс садо

Сўз санъаткорлари ўз она тилининг билимдони, хазинабони, жонкуяри, посбони бўлишади, бетакрор ижоди билан уни бойитишади, сайқал беришади, янги атама, иборалар қўшишади.

Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Эркин Воҳидов тилимизни беҳад ардоқлаб, эъзозлайдиган, сўзни теран ҳис этадиган, чертиб-чертиб ишлатадиган, тадқиқотчилардан бири ёзганидай, соққадай ўйнатадиган ижодкорлардан, гўзал шеърияти, завқиёб драматик, зукко публицистик асарлари, қойилмақом таржималари — бунинг далили. Айни чоғда, вақти-вақти билан тилнинг долзарб муаммоларига бағишлаб ўткир мақолалар ёзиб туради. 1989 йили тилимизга давлат мақоми берилиши учун кураш кетаётган кезларда рус тилида ёзилиб ночор таржима қилинган "Ўзбекча саломга ўзбекча алик бўлсин" номли кескин, асосли мақола билан чиққани ёдимизда. Бир неча йил бурун "Халқ сўзи" газетасида "Она тилимиз" номли мазмундор, муаммоли, мароқли мақоласи босилганди. "ЎзАС"нинг 27 феврал сонида куюнчак шоиримизнинг тил байрамининг 20 йиллиги олдидан "Тирик хазина ёхуд жаҳонгашта сўз" номли ниҳоятда гўзал мақоласини ўқидик.

Муаллифнинг нозик кузатувлари, мантиқий муҳокамалари, далил, мисоллари, равон услуби ҳавас қилгулик, ўрнак олгулик. Замонлар ўзгариши билан айрим сўзларнинг ҳам маъноси ўзгарар экан. Эски замонда маҳкама дейилганда, ҳукм чиқариладиган жой, суд, қозихона тушунилган бўлса, бугунги кунда "барча даражадаги маҳкамаларнинг фақат ҳукм чиқарувчи даргоҳ эмас, балки муҳокама даргоҳига, тафаккур ва машварат масканига айланаётгани ҳақиқатдир".

Мақоланинг "Улғайган сўзлар", "Бир пас неча дақиқа", "Фуқаролар дейиш тўғрими?", "Мадина ва маданият", "Ғариб ва ғаройиб сўзлар", "Тилнинг жони бор" каби кичик фасллари қизиқарли мисоллар, ибратли фикрларга бой. Сўз бамисоли тирик жондек ҳаёт кечириши, унда ҳам туғилиш, камол топиш, қариб заволга юз тутиш борлиги, ўз қисмати, таржимаи ҳолига эгалиги, элларда макон тутиб, тамоман бошқа маъно олиб юртга қайтишига муаллиф бир қатор далиллар келтиради.

Қаранг, Мирзо Бобурнинг "Шод этмас эмиш кўнгулни меҳнатда киши" сатридаги меҳнат азоб-уқубатни билдирса, бугунги кунда бахт-саодат омилига, шон-шараф ишига айланибди. Муаллиф Навоий бобомизнинг "Қаро кўзум" деб аталувчи шоҳғазалидаги мардум (инсон), фан (аён қилмоқ), ватан (жой, маскан) сўзлари бизнинг замонга келиб улғайгани, камол топгани, асл қобиқларини ёриб чиқиб, янги миқёсга кўтарилганини чиройли далиллаб, ишонтириб беради.

Сўзга ҳеч қачон беэътибор бўлмаслигимиз керак. Баъзан нотўғри қўлланилаётган ибораларга дуч келсак ҳам бепарво ўтиб кетаверамиз. Шаҳар транспортидаги кўплаб ёзувлар, телерекламалардаги хато ва ғализликлар ошдан чиққан тошдек ғашга тегади. Автобус пешонасига илиб қўйилган "5-юқумли болалар касалхонаси", "Сил олийгоҳи" деб ёзилган лавҳани ҳар куни кўраверган болакайнинг саводига, шубҳасиз, путур етади. Шаҳар ободончилигига масъул бўлган мутасаддилар жамоат назари тушадиган барча жойларда, хоҳ у бозор ёки томошагоҳ бўладими, бекат ёки спорт иншооти бўладими, саводли, эстетик кўринишли ёзувлар билан кўзларимизни қувонтирсалар, айни муддао бўлар эди.

"Ўзбегим", "Ўзбекистон" шеърлари босилиб чиққач, ижодий учрашувлар, тўй-издиҳомларда сухандону бошловчилар уларни ўзгача илҳом билан ўқишар, хонандаю созандалар яйраб ижро этишар, мухлислар берилиб тинглашарди. Ҳозир ҳам шундай. Имоним комилки, "Тирик хазина"ни ҳам бот-бот ўқишади, кўп эслашади, иқтибослар келтиришади, фикрларини давом эттиришади.

Сайди УМИРОВ,
Шавкат КАРИМОВ,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети кафедра мудирлари

А.АҲМЕДОВ олган сурат.

Файзулла АҲМЕДОВ

Бешафқат ўлим ўзбек театр санъати ривожига катта ҳисса қўшган, Муқимий номидаги Ўзбек Давлат мусиқали театрининг устоз санъаткори, Ўзбекистон халқ артисти Файзулла Аҳмедовни орамиздан олиб кетди.

Файзулла Аҳмедов 1936 йили Тошкент вилоятининг Юнусобод қишлоғида оддий деҳқон оиласида таваллуд топди. 1954 йилда Тошкент театр ва рассомлик санъати (ҳозирги Ўзбекистон давлат санъат) институтининг "Мусиқали драма актёри" бўлимини тугатгач, институт йўлланмаси билан Муқимий номидаги Ўзбек давлат мусиқали театрида ўз ижодий фаолиятини бошлади. Таниқли режиссёр Раззоқ Ҳамроев курсида сабоқ олган актёр илк бор "Муқимий" спектаклида (С.Абдулла, Т.Жалилов) Исроил образини ижро этиб ижодий фаолиятини бошлади.

Файзулла Аҳмедов кейинчалик театрнинг "Жон қизлар" спектаклида Султон, "Равшан ва Зулхумор"да Жайноқ, "Ўжарлар"да Самандар, "Нурхон"да Норқўзи, "Тошболта ошиқ"да Мели, "Ғазал фожеаси"да Маҳрам, "Қизил дуррали нозик ниҳолим"да Бойтемир, "Отабек ва Кумушбиби"да Юсуфбек ҳожи, "Тузоқ" спектаклида эса капитан образини маҳорат билан ижро этиб томошабинлар қалбида ўз ўрнини топди.

Файзулла Аҳмедов кино, радио ва телевидениеда кўплаб роллар ижро этиб, томошабинлар ва мухлислар меҳрини қозонган. Унинг кино санъатида яратган образлари бирор-бир томошабинни бефақр қолдирмади. Файзулла Аҳмедов "Кўзларим йўлингда", "Акбарнинг саргузаштлари", "Ёлғиз ёдгорим", "Жаҳон отин Увайсий", "Кичкина одамлар", "Кўнгил кўчалари" ва яна бир қанча филмларда ижод қилиб, ўзбек кино санъати ривожига ҳам муносиб ҳисса қўшди. Айниқса, ўзбек дубляж санъатини Файзулла Аҳмедовнинг бетакрор овозисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Истеъдодли санъаткор ўзининг 50 йиллик ижодий фаолияти давомида бу соҳада мингдан ортиқ филмларга овоз бериб самарали ижод қилди.

Файзулла Аҳмедов юртимизнинг Мустақиллик ва Наврўз умумхалқ байрамларида ўз ҳамкасблари ва ўнлаб шогирдлари билан иштирок этиб, миллий урф-одатларимизни, анъаналаримизни, мустақил Ўзбекистоннинг бугунги ютуқларини кенг тарғиб қилар эди. У доимо халқ орасида, айниқса ёшлар орасида бўлиб уларни меҳнатга, изланишга ўз билимларини оширишга, Ватанимизни улуғлашга чақирар эди.

Устоз санъаткорнинг кўп йиллик ижодий фаолияти муносиб тақдирланди. Унга 1999 йили "Ўзбекистон халқ артисти" унвони берилган ҳамда "Меҳнат шуҳрати" орденига сазовор бўлган.

Бетакрор истеъдод соҳиби, нозиктаъб санъаткор, самимий инсон Файзулла Аҳмедов мазмунли ҳаёт йўлида ўзидан нурли ва ўчмас из қолдирди. Унинг санъати мухлисларини ҳамиша ўзидек юксакликка ундайди. Хотираси эса қалбларимизда бир умр сақланиб қолади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, "Ўзбектеатр" ижодий ишлаб-чиқариш бирлашмаси.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистон Республикасининг фан ва техника, адабиёт, санъат ва меъморчилик соҳасидаги Давлат мукофотлари Кенгашидан

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистон Республикасининг фан ва техника, адабиёт, санъат ва меъморчилик соҳасидаги Давлат мукофотлари Кенгаши 2009 йилда бериладиган Давлат мукофотлари танловига қуйидаги ишлар қўйилганини маълум қилади:

Адабиёт соҳасида

1. **Мухторов О. С.** (Омон Мухтор). "Навоий ва рассом Абулхайр" дилогияси ("Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти, Тошкент — 2006).

"Ишқ аҳли" ва "Буюк фаррош" романларидан иборат дилогия.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси.

2. **Мано Эйжи (Mano Eiji, Япония).** «"Бобурнома": таржима ва тадқиқотлар» адабиётшуносликка оид асарлар мажмуаси.

Бобурнинг "Бобурнома" асари илмий-танқидий нашри, япон тилига таржимаси, изоҳли луғат ва "Бобур ва унинг даври" рисоласини ўз ичига олган 4 китобдан иборат мажмуа.

Бобур халқаро хайрия фонди.

3. **Файнберг А. А.** "Лист" ("Сўғдиёна" нашриёт уйи, Тошкент — 2008), "Лебединая песня" ("Ниҳол" нашриёти, Тошкент — 2008), "Чиғир" ("Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти, Тошкент — 2007) шеърий тўпламлари.

Шеърлар, поэмалар, эркин сонетлар, ўзбек шоирлари шеърларининг русча таржималари ҳамда муаллиф асарларининг ўзбекча таржималари.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси.

4. **Аъзамов Э. Н.** (Эркин Аъзам). "Жаннат ўзи қайдадир" тўплами ("Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти, Тошкент — 2007).

Ҳикоялар, киноқиссалар, драматик асар ва публицистик миниатюралар.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти.

Санъат ва меъморчилик соҳасида

1. **Бафоев М., Ботиров З. Б., Жабборов Ж., Қосимов Ҳ. С., Ражабов А. А.** "Севгим самоси" спектакли.

Аҳмад Фарғонийга бағишланган икки акт, беш кўринишли опера-балет.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси.

2. **Муҳаммад Дўст М. Д., Ғуломов Н. Қ., Қосимов Ж. М., Унарбоев А. М.** "18-квадрат" бадиий фильми, ("Ўзбекфильм" киностудияси, 2007)

"Ўзбеккино" миллий агентлиги.

3. **Қалимбетов Т., Галиев Р.** "Орол — бахтим менинг" бадиий фильми. ("Ўзбекфильм" киностудияси, 2007).

"Ўзбеккино" миллий агентлиги.

4. **Абдиев О. Ж., Аҳмедов М. Қ., Рашидов О. О., Раҳмонов А. Р.** Истиқлол даврида Бухоро вилоятининг меъморчилигида анъаналар ва бадиий меросни асраш амалиёти бўйича ишлар туркуми.

Тарихий обидаларни тиклаш ва таъмирлаш бўйича амалга оширилган ишлар мажмуи.

Ўзбекистон Меъморлар уюшмаси.

Кенгаш илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари, корхоналар, ташкилотлар, илмий муассасалар, олий ўқув юртлари, илмий-техник жамиятлар, олимлар ва мутахассислар, шоир ва ёзувчилар, маданият ва санъат арбоблари, архитекторлар ҳамда кенг жамоатчиликдан танловга қўйилган ишлар ҳақида фикр-мулоҳазалар билдиришни сўрайди.

Танловга қўйилган ишлар ҳақида билдирилган барча фикр-мулоҳазалар, тақризлар, муҳокама натижалари Фан ва техника соҳасида Давлат мукофотлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясига, Адабиёт, санъат ва меъморчилик соҳасида Давлат мукофотлари бўйича Ўзбекисон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлигига юборилиши лозим:

Адабиёт, санъат ва меъморчилик соҳасида Давлат мукофоти бўйича:
100129, Тошкент шаҳри,
Алишер Навоий кўчаси, 30-уй, 1-қават, 21-хона.
Тел.: (371) — 239-49-57, 244-31-90.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистон Республикасининг фан ва техника, адабиёт, санъат ва меъморчилик соҳасидаги Давлат мукофотлари Кенгаши.

Янги филм

Кейинги йилларда бошқа ижодий соҳалар қатори кино санъатимизда ҳам жиддий ўзгаришлар юз бермоқдаки, бундан, шубҳасиз, қувонмоқ керак. Яратилаётган асарларнинг бадиий-эстетик савияси, ижтимоий юки, актёрларнинг ижро маҳорати бир хилда бўлмаслиги мумкин, аммо бу муҳим соҳада мустақил ижодий талқинлар, янги дадил йўналишлар кўзга ташланаётгани, кино санъатига янги ижодий кучлар кириб келаётгани ва уларга ўз истеъдодларини намоён этишлари учун имконият берилаётгани ғоят муҳимдир.

Куни кеча «Киночилар уйи»да эндигина монтажи тугаган, бугун эса «Санъат саройи»да дастлабки намойиши бошланадиган янги «Сув ёқалаб» филми (сценарий муаллифи Эркин

РАИСНИНГ СЎНГГИ КУНИ

Аъзам, постановкачи режиссёр Жаҳонгир Қосимов, оператор Нажмиддин Ғуломов, композитор Артём Ким) оммавий ахборот воситалари ходимлари, ижодкор зиёлилар ҳамда соҳа мутахассислари учун махсус кўрсатилиб, муҳокама этилганида айни шу ҳақда жиддий мулоҳаза юритилди.

Филм сценарийсига асар муаллифининг шу номдаги киноқиссаси асос қилиб олинган. Узоқ йиллар раислик лавозимида ишлаган, яхши-ёмон кунларни бошидан ўтказган, кимгадир яхшилик қилган, кимнидир эса замон талаби билан дилини оғритган Болта Мардон, гарчи лавозимидан бўшаган бўлса-да, ҳамқишлоқлари ҳаётига, ютуқ-камчиликларига бефарқ қарамайди. Бир куни у туш кўради ва ҳаловатини йўқотади. Умри ниҳоясига етаётганини сезиб, яна отига минади, савоб бир ишга отланади...

Муҳокамада сўзга чиққан Ҳамидулла Акбаров, Абдуғафур Расулов, Ўткир Ҳошимов, Аҳмаджон Мелибоев, Хуршид Дўстмуҳаммад, Муҳаббат Шарафиддинова, Зулфиқор Мусоқов, Фахриёр, Эшқобил Шукур ва бошқалар миллий кино санъатимизда мағзи тўқ янги бир асар пайдо бўлганини таъкидладилар, асосий ролларни ижро этган артистлар Эркин Комилов, Тоҳир Саидов, Жамшид Зокиров, Сайёра Юнусова, Зулхумор Мўминова, Жавоҳир Қосимов, Отабек Мусаевларнинг ижро талқинини ижобий баҳоладилар. Айни чоғда, филм мусиқаси ва режиссура талқинидаги жузъий камчиликларни, айрим номутаносибликларни ҳам таъкидладилар. Филм ижодкорлари бу мулоҳазаларни келгуси ишларида инобатга олишни ваъда қилишди.

Кўпчиликнинг фикрича, киночилар уйида яхши анъана тусини олаётган бундай самимий давра суҳбатлари миллий кино санъатимиз ривожида муҳим аҳамият касб этади.

Кино мухлисларини «Сув ёқалаб» филми намойишига таклиф этамиз.

Ўз ахборотимиз

Суратда: филмдан лавҳа.

ДОНО БОБО ҲИКМАТЛАРИ

Ўз халқининг севимли санъаткори бўлишдан ортиқ бахт йўқ. Зеро, бу бахт ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Куни кеча саҳналаримизга кўрк бериб, ойнаи жаҳон узра ёшларимизга ҳикмат дурларини беминнат сочиб юрган, тўй-тантана, катта издиҳомларда савлат тўкиб, ўз сўзини айтиб турган атоқли санъаткор Файзулла Аҳмедов бугун орамизда йўқ.

Кечагина ёнингда юрган қадрдон дўстингнинг вафоти ҳақида ёзишдан оғир мусибат борми? Лекин хаёлан ундан қолган яхши хотиралар кўз ўнгингда ярқ этганда, кўнгил, бироз бўлса-да, таскин топаркан. Файзулла Аҳмедов камтарин ҳаёт кечирди. У дабдабаларга учмади, шоҳона иморат қурмади, барча қатори оддийгина яшаб ўтди. Файзулла акадан яхши ном, яхши шогирдлар, меҳр-оқибатли фарзандлар қолди.

Файзулла ака ўз касбини жон-дилдан севарди. Унга умр бўйи содиқ бўлиб яшади. Эллик йилдан ортиқ ижодий фаолияти давомида саҳнада юзга яқин турли қиёфадаги образларни яратди. Агар унинг кинода, телевидениеда ижро этган ролларини бирма-бир санасак, бу ҳисоб янада ортади. Рангбаранг бу образларнинг ҳар бири томошабинлар қалбидан чуқур ўрин олди. Эллик қисмдан иборат "Кўнгил кўчалари" видеофилмида қиёмига етказиб ижро этган биргина Ориф ота роли ҳали-ҳамон томошабинлар тилидан тушмай келади.

Бу Яратганнинг қудратими ёки бошқа бир мўъжизами, билмадик, лекин у сўнгги пайтлар охирги кунлари ўтиб бораётганини ҳис қилгандек шошилиб яшади. Ҳамиша иши тиғизлигини айтади, гоҳ театрга, гоҳ кинода, гоҳ телевидение-радио оралиғида югургани-югурган эди. У ўзи ҳақида ёзилаётган "Санъатим — саодатим" китобини тезлатишни муаллифдан илтимос қилар, 50 йиллик фаолиятига бағишланган ижодий кечага жиддий тайёргарлик кўрарди. Китоб нашрдан чиқиб, мухлислар қўлига тегди. Ижодий кеча муваффақиятли ўтди. Ушбу кечага ташриф буюрган устозлар, санъат усталари, касбдош, сафдош дўстлар, мухлислар Файзулла Аҳмедовнинг ижодига юксак баҳо беришди.

Файзулла ака ҳамиша бир гапни такрор-такрор айтишдан чарчамасди: "Мен ҳали орзудаги ролимни ўйнаганим йўқ", дерди. Унинг истаги, интилгани юрт-элига меҳр қўйган, она юрт фаровонлиги йўлида меҳнат қилаётган Бободеҳқон образини яратиш эди. Шундай бир асар ёзишни ижодкорлардан илтимос қиларди. Ниҳоят, баъзи драматурглар Файзулла ака истагидаги пиеса яратиш ишига бел ҳам боғлашди. Бироқ бу ролни ўйнаш Файзулла акага насиб этмади. Унинг сўнгги орзуси ушалмай қолди.

Бир донишманд айтган экан: "Сен, "яхши" деган номдан иморат тиклашга урин, токи одамлар бу иморат деворига номингни яхши деб ёзиб қўйишсин". Элимизнинг ардоқли санъаткори Файзулла Аҳмедов бутун умри давомида "яхшилик" иморатидан ўзига ҳайкал ясаб ўтди.

Маҳмуд КОМИЛЖОНОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Халқимиз бадиий меросининг энг ёрқин саҳифаларидан бўлган миниатюра санъати умуминсоний маданият хазинасини бойитувчи тасвирий санъат турларидан биридир.

Куни-кеча пойтахтимиздаги Ёшлар ижод саройида "Ёш рассомлар ижодида миниатюра анъаналари" бадиий кўргазмасининг очилиш маросими бўлди. Мазкур экспозиция ижоди эътироф этилган ёш рассомлар асари намойиш этилиши билан бирга, айрим ижодкорлар учун дебют кўргазма ҳам бўлди.

Камолиддин Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти ҳамда Республика рассомлик коллежи хазинасидан танланган муаллифлик асарлар намойишидан кўзланган асосий мақсад ёш миниатюрачилар ижодидаги анъана ва ютуқларни кўрсатишдир.

Кўргазма 10 мартгача давом этади.

ТАҒАЗЗУЛ — ИШҚ БАЁНИ

Ота-она фарзандига исм танлагани каби қалам соҳиблари ҳам асарларига исм қўйиш устида бош қотирадилар. Зеро, асар номи нечоғли сирли бўлса, китобхонни шу қадар ўзига жалб қилади, қизиқишини орттиради. "Бадиий асарнинг номи — семиотик калит, — деб ёзади таниқли адабиётшунос А.Расулов. — Калит эса асар моҳияти, борлиғини белгиловчи концепциянинг аниқ, лўнда ифодаси". Икром Отамурод ҳам шеърий тўпламларига ном қўйишга алоҳида эътибор беради. Уларнинг номланиши бир қарашда китобхон учун бироз тушунарсиз, мураккаб бўлса-да, уни ўқишга, изланишга ундайди. Масалан, "Тавр" сўзининг луғавий маъ-

Мунира ҚЎҚОНОВА, Фарғона давлат университети талабаси

носини билиш учун "Навоий асарлари учун қисқача луғат"га мурожаат этамиз: "Тавр — кўплиги атвор, юриш-туриш, хулқ". "Ўзбек тилининг изоҳли луғати"да эса бу сўзга уч хил изоҳ берилган: "Тавр I. Белги, тамға. Тавр босмоқ. Тавр II (ф. - т.). Сингари, каби; хилда, тарзда. Тавр III (а.). Ҳол, аҳвол". Биз шеърий мажмуа номининг маъносини билиб олиб, унинг эшигини шу калит билан очамиз.

"Тағаззул" сўзи-чи? Шоир бизни қийнамай, асарнинг ўзида унинг маъносини айтиб кетади: "Тағаззул — арабий сўз бўлиб, ғазал ёки ошиқона шеърлар ўқимоқ ва битмоқ маъносини билдиради. Ишқибозлик, ошиқлик маънолари-да ҳам келади".

И.Отамуроднинг бундай номларни танлаши бежиз эмас. Шоир ҳар бир сўз устида астойдил изланади, руҳий тўлғонишларни акс эттирадиган сўзларни топишга уринади ва уларни мисраларга тизади. У анъанавий шеърий шакллар ичида ўралашиб қолмайди, балки ўзи янги-янги шаклларни кашф этади.

Саболар хуш елиб бошланади кун,
саболар хуш елиб бахш айлар сабот.
Мен сенинг измингда кетаяпман кун,
мен сенинг измингда кетаяпман ҳаёт.

Эътибор берилса, бу бандда қўлланилган 21 та сўздан 17 таси такрорланиб келади. Ҳамма гап такрорланмай келган 4 та сўзда. Қолган такрорлар ана шу сўзларнинг маъносини янада кучайтиришга, рангини тиниқлаштиришга, шаклни товлантириб мазмунни оширишга хизмат қилади.

И.Отамурод шеърлардаги лирик қаҳрамон кечинма ва ҳолатининг юксак бадиий образлар орқали ифодаланишида XXI аср ўзбек шеъриятининг ўзига хос хусусиятлари намоён бўлганини кўрамиз. Шеърларнинг мавзу доираси хилма-хил, шоирнинг кўнгил сезимлари камалак сингари сержило.

Замонавий шеъриятнинг маънодорлиги, серқатламлиги, шоир фикрининг образлилиги, шеърларни тўғри қабул қилиш, тушуниш ва талқин этиш учун шоир кайфиятини яхши билиш ва ҳис қилиш талаб этилади. Бунинг учун китобхон маълум даражада билим ва кўникмага эга бўлиши керак. Акс ҳолда, мутолаа қилаётган шеърни умуман ўзгача талқин этиши, шоир руҳиятини англамай туриб шеърлардаги истиоравий, рамзий тимсолларни шоирнинг ўзини кўз-кўзлаши, манмансираш белгиси деб қабул қилиши мумкин. Чунончи, "Тағаззул" тўпламига киритилган "Ватан ҳақида гапирмоқ учун", "Кўпкари", "Кўҳна садолар", "Бир одам" сингари шеърлар китобхонни мушоҳадага чорлаб, унга руҳий озуқа беради. Хусусан, "Бир одам" туркумидан жой олган ноанъанавий шеърларда замондошларимиз орасида учраб турадиган баъзи "бир одам"ларнинг хатти-ҳаракатлари тасвирланган. Бу шеърларни ўқиган китобхон "бир одам"ни турфа хил шаклда кўриб, чуқур ўйга толади.

Бир одам... хонага кирди ийманиб,
Оёғин учида қимтиниб кирди.
Ўтирди бир муддат бархит курсига.
Нафасин ростлади.
Ўзини тутди.
Ўрнидан турди.
Ташқарига йўл олди.
Чиқди — қадамлари шашт билан тўлиқ.
Ёки:
Бир одам... бошқаларнинг этагидан
тўкилган донларни териб:
"Ўзимники!" дея
бозорга солар
ва харидор чақирар тинмай.

Шоирнинг "Мусоҳаба" шеърида руҳнинг уйғоқлиги, руҳоний саодат ҳақида гап боради. Бир йўловчи иккинчи йўловчини эътиқод манзилига олиб бормоқчи бўлади, лекин қалб кўзлари кўр иккинчи йўловчи аллақачон ўзлигини йўқотиб бўлган. Ушбу шеър замирида "меҳр", "имон", "инсоф", "субут" ва "эътиқод" тушунчалари мужассам. Инсонни ана шу хислатлар тарк этар экан, унинг ўзлиги ҳам, эрки ҳам йўқолади. У руҳан қул, кўнгил ҳурриятидан бенасиб, бебурд кишига айланади.

"Тағаззул" достони ўн иккита шеърдан таркиб топган. Битта шеър достон бошида ва охирида такрорланади. Бу шеърга маънони кучайтириш ва достоннинг бадиий ғоясини очиб бериш вазифаси юклатилган. Достондаги ўзаро бир-бирини тўлдирувчи шеърларни шоир турли хил кайфиятда ёзган бўлиб, уларнинг деярли барчасида "кангул"нинг энг тубидаги сўзлар, сирлар балқиб туради.

Мен сенга интилдим, канглумда фироқ,
тортаман жафосин оғир сангилнинг.
Канглум — ишқ дардини ўстирган туфроқ,
Ишқ — таржимаи ҳоли канглумнинг.

Икром Отамурод шеърларининг биринчи бандини охирида ҳам такрорлайди. Бу унинг камчилиги эмас, балки айнан ўша биринчи бандга фикр ва туйғуларини, кечинма ва ҳолатини кўпроқ юклаганлиги белгисидир. "Тағаззул" достонига киритилган шеърлар ҳам ана шу усулда ёзилган ва шоир бунда кўзлаган мақсадга эришган.

Шоирнинг "Ёбондаги ёлғиз дарахт" достонида саҳродаги меҳрга муҳтож ёлғиз дарахт хусусида сўз боради. Ёбон шунчалик бепоён, қақраганки, у ерда на бир гиёҳ, на бир жонзот бор, фақат қачонлардир бир савобгир йўловчи экиб кетган ёлғиз дарахт бор. У бўй тортди, ундан сўнг ёбонга "кўзигуллар", "қизғалдоқлар" келди. Уларнинг муаттар ҳидидан сархуш тўрғайлар дарахтга сирларини айтди. Дарахт ёзда ҳам, қишда ҳам ўтгувчи-қайтгувчиларга бошпана эди.

Ёлғиз дарахт —
саховатнинг адл қояси,
Ёлғиз дарахт —
тимсоли мурувватнинг ҳам.

Саҳрога сел келди, тўзон келди, лекин иродаси мустаҳкам дарахтни ўрнидан қўзғата олмади. Кўплар унинг соясида дам олди, лекин бир бебурд йўловчи ёнишини томоша қилиш учун дарахтга ўт қўйди: ким экиб боғ қилди, ким ёқиб йўқ қилди...

Икром Отамурод ёбоннинг чексизлигини кўп нуқталар орқали ифодалайди. Лирик қаҳрамон бир уюм кулга айланган дарахтга ачинади, ёбон эса бўзлайди. Лирик қаҳрамоннинг биргина "...Ҳайҳот!.." сўзида қанча-қанча изтироб, дард мужассам. Энди ёбонда юронқозиқлар гердайиб юра бошлайди, фақат миттигина бир қушча кул тепасида фиғон чекади...

Икром Отамурод шеърлари руҳ озодлигига, кўнгил эркига даъват этади. Уларни ўқиб биз баъзан унутиб қўйдиган ўзлигимизни англагандек бўламиз. Юракнинг энг тубидан сизиб чиққан шеърлар юракларнинг тубидан жой олади ва биз ўзимиз билмаган ҳолда "кангул фуқаролари"га айлана борамиз.

"МИСОЛИ СУВДАГИ МАЪСУМ НИЛУФАР..."

Замонавий хитой шеъриятидаги айрим йўналишлар хусусида

Гулноза АЗИМОВА, Шарқшунослик институти талабаси

Хитой ҳақида гап борганда, неча асрлардан буён шарқона тароватини, миллий анъаналарини сақлаб келаётган гўзал ва қудратли мамлакат кўз олдимизга келади. Бу юрт тароватни қўлга қалам олиб ватанини таърифлаган қанча-қанча шоирларга илҳом берган.

Хитой шеърияти бетакрорлиги, жозибадорлиги ва миллий ўзига хослиги билан Шарқ ва Ғарб мамлакатлари шеъриятидан ажралиб туради. Хитойда шеърлар иероглифларда ёзилади. Иероглифлар воситасида ифодаланган тушунча ўта сермаъно ва серқирралари билан ажралиб туради.

Хитойда яратилган илк шеърий тўплам — "Ши Цзин" ("Қўшиқлар китоби"), солномаларда айтилишича, Конфуций томонидан тузилган. Ушбу шеърий тўплам яратилган даврда хитой классик шеъриятида иккита асосий жанр — Ши ва Ци мавжуд бўлиб, бу жанрлар тахминан VII асрда юзага келган. Қадимги ва ўрта асрлар хитой шеъриятида севги лирикаси "Ши Цзин" туркумидаги тўпламларга киритилган. Аммо, Хитойнинг узоқ тарихи билан қиёсланганда, севги лирикаси шу жанрида унча кўп вақт ҳукм сурмаган. Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, хитой шеърияти пайдо бўлганидан то ҳозирга қадар жуда катта даврни ўз ичига олади. Биз қўлида тўхталмоқчи бўлган давр 1927 — 1937 йиллар оралиғида юзага келган замонавий хитой шеърияти давридир.

1920 йиллар охири — 1930 йиллар бошида Хитойда шеъриятнинг иккита катта йўналиши: син йуэ (янги ой) ва сианг жен (рамзий маънода ифодалаш) йўналишлари юзага келди. Син йуэ йўналишининг пайдо бўлишига 1928 йил март ойидан чоп этила бошланган "Син йуэ" ойномаси туртки бўлган. Ушбу ойноманинг ривожланишига катта ҳисса қўшган хитойлик шоирлар янги шеърий йўналишга асос солишди.

Бу йўналишнинг асосчиларидан бири Вен Йи Дуонинг "Куз ранги", "Қизил ловия", "Қизил шам" сингари илк шеърлари аниқ ва лўндалиги, турли бадиий воситаларнинг уйғунлиги билан ажралиб туради. 1928 йил январ ойида шоирнинг "Ўлик сув" деб номланган шеъри чоп етилди. Унда адиб кўнгил изтироблари, армонга айланган орзулари ҳақида ёзади.

Вен Йи Дуо билан елкама-елка туриб син йуэ йўналишида ижод қилган шоир Суй Жи Му ёшлигида иқтисод соҳасига йўналтирилган мактабда таҳсил олиб, хорижда банк соҳасида билимини мустаҳкамлайди. Шу билан бирга, ишқ-муҳаббатни тараннум этиб, бир қанча шеърлар ёзди. "Барглар тўкилиши ҳақида мўъжаз куй", "Кўктоғроннинг совуқ кечаси", "Бир кўприк қуралик" ва "Мен сени ҳамон кутаман" каби шеърларида шоир аёлларда ташқи ва ички, яъни қалб гўзаллигини, аёлларга хос ирода ва жасоратни зўр маҳорат билан таърифлайди. Унинг "Жанг майдонидаги Нала" шеъри фикримиз далилидир.

У ўша нозиккина бошини эгган
Мисоли сувдаги маъсум нилуфар каби
Унсиз фарёд уриб унсиз фарёд уриб
Ўшал фарёдларда ширин ғам-ғусса бор
Жанг майдонидаги аскар қиз Нала

Афсуски, Суй Жи Мунинг ижоди бори-йўғи ўн йил давом этди. 1931 йил ноябр ойида Нанкин шаҳридан Беи Пинга йўл олган ёш шоир авиаҳалокатга учради.

Син йуэ йўналишининг яна бир давомчиси Жу Сиангдир. Унинг ғам-андуҳ ва гўзалликка йўғрилган бетакрор шеърларидаги оҳанг ипга терилган марваридга ўхшайди. Аммо, шу билан бирга, асарлар ғоясида қандайдир мавҳумлик борлигини ҳам кузатамиз. Шоир қаламига мансуб "Ломбард" (тилла буюмлар ижара дўкони) шеърида шундай мисралар бор:

"Гўзаллик" бир тилла буюмлар
ижара дўкони очди
Одамлар юрагини банд этмоқ учун.
Ижара қоғоз билан сотиб
олиш учун боришганида
У дарҳол эшикларни ёпиб қўйди.

1925 йили Жу Сианг "Мен дафн этилдим" сарловҳали сўнгги шеърини ёзган.

Син йуэ йўналишида ижод қилган шоирларни бир-бир санаб ўтиш имкони йўқ, албатта. Ҳар бир хитой шоирининг ижод йўли узоқ ва машаққатли бўлган. Ана шундай машаққатли йўлда ўз ижоди билан бошқалардан ажралиб турган шоирлардан бири Хе Чи Фангдир. Унинг илк шеърий тўплами 1929 йили чоп этилган. 1931 йилдан 1935 йилга қадар шоир Пекин давлат университетининг фалсафа факултетида таҳсил олди. Хе Чи Фанг ижоди гуллаб яшнаган йилларда замонавий хитой шеъриятида яна бир янги йўналиш юзага келди. Бу сианг жен (рамзий маъно, рамз) йўналишидир. Маълумки, бадиий адабиётда рамзий ифода кенг қўлланилади. Сианг жен йўналишининг ўзига хос хусусиятларини хитой шоирларининг ижод намуналаридан пайқаб олиш қийин эмас. Бу йўналиш ривожига салмоқли ҳисса қўшган шоир Ли Жин По кўпгина шеърларини Францияда таҳсил олаётган чоғларида ёзган. Бу асарларнинг ўзига хос томони шундаки, адиб "Баи Хуа" (замонавий хитой тили)дан унумли фойдаланиш билан бирга, классик тилни ҳам моҳирона қўллаган.

Айрим хитойлик шоирлар юқорида келтирилган ҳар икки йўналишда бирдек ижод қилишган. Генг Юй Юан ва Феи Минг шундай адиблардан эди.

Генг Юй Юаннинг "Суяк устидаги атиргул" сайланмасига киритилган шеърларда тушкун руҳият устунлик қилади. Син йуэ ва сианг жен йўналиши оралиғида ижод қилган шоир Феи Мингни Даос таълимотчиси, деб аташ мумкин. Унинг шеърлари кўпинча суратларга қиёсланади. Шоир қаламига мансуб "19 декабр" шеъри замонавий хитой шеъриятининг гўзал намунасидир.

Сианг жен йўналиши ҳақида гап борганда, бу йўналиш хитой адабиётида син йуэдек кенг тарқалмаганини таъкидлаш лозим.

Син йуэ ва сианг жен шеърий йўналишлари мавжуд бўлган даврда хитой адабиётида "Сианг даи" (XIX аср охири — XX аср бошларида тасвирий санъатда пайдо бўлган замонавий формалистик оқим) йўналиши юзага келди. Бир қанча ўзига хосликлари билан ажралиб турувчи бу йўналишда ёзилган шеърларда замонавий сўз санъати кенг қўлланилган. Сианг даи йўналишида ижод қилган шоирлар бирлашиб 1932 йилда "Сианг даи" номли оммабоп журналга асос солдилар. Бу журналда янги йўналишда ёзилган шеърлар эълон қилинди.

Сианг даи йўналишининг асосчиларидан бири Даи Ванг Фу шеърларида қадимий хитой сўз санъати ва француз шеъриятидаги рамзий маъно уйғунлигини кўриш мумкин. Шоир қаламига мансуб "Қишлоқ қизи" шеърида самимий муҳаббат тараннум этилибгина қолмай, кўркам қишлоқ манзаралари ҳам чизилади. Янги йўналишда ёзилган шеърда сианг женга оид бирор белги учрамайди. Бир қанча шеърларида оғзаки нутқда кўп қўлланиладиган сўзлардан фойдаланган Даи Ванг Фу асарлари қофиясиз бўлса-да, таъсирчан ва тиниқ.

1936 йили Даи Ванг Фу "Синг Ши" (Замонавий шеър) таҳририятига раҳбарлик қилди ва бир қанча шоирларнинг асарларини тўплаб нашр эттирди.

1927 — 1937 йиллар оралиғида хитой адабиётининг, айниқса, шеъриятининг бунчалик тез ривожланганини кишини ҳайратга солади. Сабаби айнан шу ўн йил инқилобий ҳаракатлар авжига чиққан, хитой халқи оғир мусибатлар гирдобида қолган давр эди. Юқорида тилга олинган шеърий йўналишлар истеъдодли ёш ижодкорлар кўмагида шундай шароитда ҳам ривожлана борди.

Азалдан юксак инсоний фазилатлар тараннум этилган хитой шеърияти XXI асрда ҳам ўз анъаналарига содиқ қолмоқда. Шу сабабли бундан бир неча юз йиллар муқаддам яратилган шеърлар ҳам бугунги кунда замонавий янграйди.

"АВГУСТ" ОҲАНГЛАРИ

Истеъдодли шоира Хосият Рустамованинг "Август" деб номланган ("Янги аср авлоди", 2008) шеърий тўпламини варақлар эканман, хаёлимдан турфа хил ўйлар кечди. Зеро, китобнинг ҳар бир саҳифасида, ҳар бир мисрада тасаввур этганим — шоира нигоҳини илғадим. Ва ўзимга ўзим савол бердим: не боис китоб "Август" деб номланган? Дарвоқе, август табиатнинг етуклик, тўкинлик, шу билан бирга, муқаррар сарғайиб-сўлиш фасли олдидан андак маъюсланиб турадиган палласи. Мутолаа чоғида шоира лирик қаҳрамони қалби ва руҳиятида ҳам август кезиниб юрганига, бинобарин, тўплам бежиз шундай аталмаганига амин бўлдим. Лекин қаҳрамон етуклик, тўкинлик даъво қилмайди, муқаррар сўлиш-сарғайиш фаслидан нолинмайди, боиси, унинг ўзига хос жозибали, бадиий олами бор.

Хосият Рустамова хазон ҳақида ёзаркан, ундан бойчечак нафаси уфуриб туради. Тун тасвирини қоғозга туширар экан, кўнглимиз тонгдай ёришади. Чунки у Умид шоираси. Ҳар қандай тушкун кайфиятга йўғрилган мисраларидан унинг эзгу ўй-хаёллари балқиб туради.

Шоира боғ ё тоғнинг, чўл ё йўлнинг манзараларини ҳассос рассом каби чизаркан, унга сўз ва оҳанг воситасида ранг беради. Турфа ранглар лирик қаҳрамоннинг руҳияти, кечинмалари билан уйғунлашиб кетади, кайфият ва туйғулар беихтиёр ўқувчига ҳам юқади.

Илк бора Осмонга арғамчи солиб,
Баҳорни учирдим —
Қийқириб кулди!
Дарахтлар уйғонди
Хавотир олиб,
Далаю боғларга сочилди кулги!
Хаёлда бахтиёр тебранди фалак,
О, қандай ҳавоман!
О, бунча оғир.
Бошини кўтариб
Қарар бойчечак,
Ҳавога илиниб қолади ёмғир.

Ушбу шеърда шоира поэтик маҳоратининг нозик қирралари диққатимизни тортади. У зўракиликдан, сунъийликдан қочади. Қофия дардида, бошқа бадиий унсурлар илинжида руҳни, туйғуни ортиқ қийнамайди.

Марям БЎРИХОНЗОДА, Маданият институти талабаси

Аксинча, сўз ва оҳанг табиий, гўё шоира мисраларни осонгина, соддагина битиб қўйгандек, эркин мавжланиб туради.

Хосият Рустамова табиат манзараларини, теваракда кечаётган воқеликни теран нигоҳ билан кузатади. Бизга оддий туюлган ҳолатлардан, воқеликдан чуқур фалсафий мазмун топади. Ва уни жуда гўзал, оҳорли образлар ёрдамида ўқувчига етказади. Тўпламдаги "Кўп қаватли уйларга мусибат тушди", "Ахир, тонг отмоқда", "Соатга қарамабман ҳам" каби шеърларида бу хусусиятлар яққол кўринади.

Шамоллари елар августнинг,
Кечалари нам тортар тупроқ.
Жоним, юпун эмасми устинг —
Гулга туша бошлади титроқ.
Совуқлари келар августнинг —
Ёдга солиб қорнинг таъмини.
Эслаб қолганмикин қўлларинг
Ўтган йилги қўлқопларини .

Бу шеър меҳр ҳақида. Шоира "нам тортган тупроқ", "гулга тушган титроқ", "қор таъми" тасвирлари воситасида, лирик қаҳрамоннинг бедор ҳолатини ўқувчига кўрсата олган, ўқувчида ҳам сергак ҳолатни уйғота билган. Назаримда, ушбу шеърда Хосият Рустамованинг ўзига хос услуби, зийрак нигоҳи рўйрост намоён бўлган.

"Август" китоби истеъдодли шоиранинг етуклик палласига кирганидан, сержило ва сермазмун шеърлари билан мухлислар қалбидан чуқур жой ола бошлаганидан далолатдир.

ҒОЛИБА

Ҳикоя

— Ё пирим!

Зарифанинг овози «Ҳа, баракалла, бўшашма!» деган даврадан эшитилаётган ҳайқириқларни босиб, чақмоқдек янгради. Бу сафар ҳам шу сўзни айтибоқ, одатдагидек, рақибасини гиламга гурсиллатиб йиқитди. Қоматдор рақибасини ағдараётганда ўзининг бели ҳам зирқираб кетди. Мувозанатини йўқотиб мункидию, аммо оёқларини ерга тираб ўнгланиб олди. Давра тўфондек қалқиди. Ҳакамнинг "Ҳалол!" деган овозини ҳуштагу ҳайқириқлар босиб кетди.

Зарифа полвонларга хос қирғий қараш билан жунбушга келган одамларга разм солди. Унинг офтобда бироз қорайган юзида англаб бўлмас маъно зоҳир эди. Белининг зирқираб оғриётганига қарамай, қаддини ғоз тутди. Ҳалиям йиқилган жойидан қимирлай олмаётган рақибини қўлидан тутиб турғизаркан, қувончдан сакраётган устозига кўзи тушиб мийиғида кулиб қўйди. Зарифа эндигина кураш ҳавосини олиб, гиламга тушган кезлари рақибларини чирпирак қилиб ғурурланар, бу ғалабадан худди устозидек сакраб қувонарди. Аммо энди у хурсанд бўлмас, мухлислар руҳини туширмаслик учун шунчаки қўлини кўтариб қўйди. Ҳовури босила бошлаган давра қайта жунбушга келди. Зарифа вазмин қадамлар билан даврадан чиқаркан, унга ҳавас билан тикилаётган минглаб нигоҳларни ҳис қилди. У гиламдан тушганда устози, сафдошлари ва яна бир гуруҳ пўрим кийинган кишилар кутиб олишди. Афтидан, уларнинг каттаси бўлса керак, баланд бўйли, тепакал киши унинг елкасига қоқди.

— Баракалла, ўзбегимнинг алп қизи, — деди у Зарифанинг қўлини сиқиб. Улар галма-гал ғолибни табриклашар, у эса ҳиссиз табассум билан фақатгина бош ирғарди.

Зарифа жойига бориб ўтириши билан қаршисида гул кўтарган ўн ёшлардаги қизалоқ пайдо бўлди. У гулни Зарифага узатаркан, қўли билан ён томонга ишора қилди. Зарифа қизалоқ кўрсатган тарафга беихтиёр юзини бурди — нозиккина жувон қўл силкир, нималардир деб қичқирарди. Олдинига Зарифа мухлислардан биттасидир-да, деган хаёлга борди. Шу хаёлда жувонга тикилиб тураркан, ичида нимадир жизиллагандай бўлди: Зуҳра! Ахир, бу Зуҳра-ку! Унинг лоқайд вужудини энди шодлик эгаллади. У шундай ҳаяжонланиб кетдики, ўтирганларни туртиб-суртиб жувоннинг ёнига шошди.

— Зуҳра, — деди у тўлқинланиб ҳалиги жувонни бағрига босаркан, — бормисан, наҳотки ўзинг!

Зарифа ҳаяжонланар, ичидан шодлик қайнаб чиқар, ҳатто биринчи марта кураш майдонига тушиб, рақибасини чирпирак қилганида ҳам бунчалик ҳаяжон туймаганди. У болаликдаги дугонасини шунча йилдан кейин учратаман, деб ўйламаганди. Дугонасини соғинч билан қучаркан, уларга жилмайиб қараб турган йигитга кўзи тушди. Зарифанинг унга разм солаётганини кўрган дугонаси:

— Таниш, хўжайиним, — деди жилмайиб.

Зарифа бош ирғаб саломлашди.

— Булар эса жўжаларим, — деди шарақлаб куларкан Зуҳра.

Зарифа дугонасининг ҳалиям шаддодлиги қолмаганини пайқаб, унга қўшилди:

— Жўжалардан нечта?

— Ҳозирча учта, бу катта қизим, яқинда тўртинчи синфга боради, — деди у ўзига ўхшаган қорача, ҳалигина Зарифага гул берган қизалоққа ишора қилиб. — Булар дадасининг эркатойлари Ҳасан-Ҳусан, бу йил мактабга чиқишади.

Гўзалой СОЛИҲ қизи, ЎзМУ талабаси

Турмуш ўртоғи дугоналарни холи қолдириб, болалар билан нарироқдаги ўриндиқ томон кетди. Зарифа уларнинг ортидан ҳавас билан қараб қоларкан:

— Дарров катта бўп қолишибди-я, — деди ўзи билмаган ҳолда.

— Ҳа, — деди Зуҳра ундан кўзини олмай ўтирган эрига қўл силкиб. Зарифанинг юрагида бир нима "чирт" этиб узилди. Аммо дугонасига сир бермай, елкасидан қучди.

— Бунча ориқсан, ҳалиям семирмабсан-да! — ҳазиллашди у.

Уларнинг суҳбати анча давом этди. Ғолибларни тақдирлаш вақти етиб келгани учун Зарифа Зуҳра билан хайрлашиб, жойига қайтди. Аммо унинг кўз олдидан дугонасининг мамнун чеҳраси кетмасди. Зарифа шоҳсупада туриб, уни олқишлаётган одамларга лоқайд боқиб турар, кўзлари шу тобда ҳеч нимани кўрмас, фақатгина узоқдан қўл силкиётган Зуҳра ва унинг икки томчи сувдек бир-бирига ўхшаш эгизакларию бўйчан қизи хаёлини банд этганди.

Қизнинг вужудини тундлик қамраб олганди. Кейин уйга қайтганда отаси унинг пойқадамига қўчқор юмалатганда ҳам, қариндош-уруғ, маҳалла-кўй ғолиблик билан табриклаганда ҳам кўнгли ёришмади.

Кечки овқатдан кейин отаси дастурхонга фотиҳа ўқиркан, қизини "Мартабанг бунданам улуғ бўлсин", деб дуо қилди. «Ундан кўра бахтли бўл десангиз бўлмайдими, ота» дегиси келди Зарифанинг, аммо индамади.

Эрталаб кўзини очганида боши лўқиллаб оғрир, қимирлашга ҳоли йўқ эди. Ўтиб кетар, деган илинжда кўзини юмиб анча ётди. Бир маҳал онасининг овозидан ўзига келди.

— Уйғондингми, қизим? Турақол, соат ўн бирга яқинлашди, нонушта қилиб ол. Кейин тўйга чиқ...

— Қанақа тўй? — деди Зарифа ҳайрон бўлиб.

— Очил қўшни қизини узатаяпти-ку!

— Нилуними? Кимга?

— Сафар қассобнинг сен билан ўқиган ўғли бор эди-ку, ўшанга.

— Собиргами?!

Зарифанинг овози титраб кетди. Кўз олдига бир пайтлар унинг бир муштидан оппоқ кўйлаги қонга бўялган синфдоши келди. Эсида, болалигида доим Собир билан ўйнарди. Собир новчагина, қизларникидай катта-катта кўзлари пирпираб турадиган бола эди. У Зарифа қаерга борса унга эргашиб юрар, ўзича уни безори болалардан ҳимоя қиларди... Ўшанда "битирув кеча" эди. Қизлар билан шўхлик қилиб рақс тушаётган Зарифа бир четда киприк қоқмай турган Собирга имо қилиб, "Буёққа келсанг-чи", деб чақирди. Ниҳоят, мусиқа тинди. Қизлар аста-секин даврадан чиқа бошлаган пайт Собир Зарифанинг қўлидан аста ушлади.

— Зарифа, — деди у товуши титраб. Уни ҳеч қачон бундай ҳолатда кўрмаган қиз жиддий тортди. — Бу гапни ҳамманинг олдида айтмоқчиман.

Зарифа беихтиёр атрофга боқди. Синфдошлари миқ этмай туришарди. Сукутни Собирнинг овози бузди:

— Зарифа, сени яхши кўраман.

Бу гап қизга эриш туюлди, у қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди. Собир унинг қўлидан ушлаш учун қўлини чўзди. Қиз буни кутмагани учун шошиб қолди, кучига эрк бериб синфдошининг юзига мушт туширди...

Зарифа ҳовлига чиқди. Тоза ҳаводан тўйиб нафас олди, бироз енгил тортди. Муздай сувда юз-қўлини ювгач, ҳовлини айланиб, ариқ бўйидаги райҳонларни тебратди. Ҳавога таралган муаттар бўйлардан баҳри-дили очилди. Хонасига қайтгач кўзгуга боқиб, ўзига оро берган бўлди. Кейин хона тўридаги шкаф томон юрди. Бу ерда унинг турли мусобақаларда қўлга киритган дипломлари, медаллари дид билан териб қўйилганди. Зарифа уларга ҳафсаласиз кўз ташларкан, кўчадан бир тўп аёлнинг "ёр-ёр" айтган овози эшитилди. Қизнинг вужудига яна ўша дард қайтди. Юраги симиллаб оғриди. Кўз олдида чек-чегараси йўқ бўшлиқ пайдо бўлди... ва бўшлиқ қаъридан Собирнинг кулиб турган чеҳраси кўринди. Кейин эса... қизнинг қўллари мушт бўлиб тугилиб, шкаф эшигига қарсиллаб урилди. Медалу дипломлар гилам билан битта бўлиб сочилди.

"Ёр-ёр" овози эса тобора узоқлашиб борарди.

ТАРБИЯ ОМИЛИ

Таниқли журналист Феруза Жалилованинг номи менга мактабда ўқиб юрган кезларимдан бери таниш. Уйимизга "Ғунча", "Гулхан" журналлари, "Тонг юлдузи" газетаси мунтазам келиб турарди. Феруза опанинг болалар учун ёзган шеър, ҳикоя, эртак ва турли мавзудаги мақолаларини бу нашрларда тез-тез ўқирдим. Ижодкорнинг "Маҳалламиз болалари" ва "Болажон" номли шеърий тўпламларини синфдошларим қизиқиб мутолаа қилишарди.

Мунира АБДУЛЛАЕВА, Жаҳон тиллари университети талабаси

Яқинда Ф.Жалилованинг "Давр қизи" деб номланган янги китоби нашрдан чиқди. Китобдан жой олган шу номдаги достон ва давримизнинг кўзга кўринган, ўз соҳасининг жонкуярлари бўлган ўн етти нафар опаларимизнинг болаликлари, санъат ва ижод йўлидаги орзу-умидлари, изланишлари ҳикоя қилинган бадиалар завқ билан ўқилади.

"Давр қизи" достони қаҳрамони Раъно тимсолида истиқлолга эришган юртнинг эркин, баркамол авлодини кўрдим. Тиришқоқ ва изланувчан Раъно мактабни аъло баҳоларга битиради, институтга имтиёзли тарзда қабул қилиниб, иқтидорли талабалар сафида хорижда ҳам таҳсил олади. У қаерда бўлмасин қишлоғига, даласига талпинади. Ўқишни тугатиб, қишлоққа қайтгач, пахтанинг янги навини етиштириш, ҳосилни хомашё эмас, тайёр маҳсулотга айлантириб сотиш йўлида изланади ва яхши натижаларга эришади...

Бир қарашда достонда воқеалар силлиқ, равон кечаётгандек, ҳамма нарса рисоладагидек. Аслида-чи?

Ҳаётда ғаразгўй кимсалар учрар экан, эзгу интилишлар осонликча қўлга киритилмайди. Севган ёридан жудо бўлгани етмаганидек, туҳмат балосига қолиб чеккан изтироблари Раънони руҳий тушкунликка туширади... Шундай кунларнинг бирида суюкли бобоси тушига кириб, унга тўғри йўлни далолат қилади. Воқеалар давомида Раънога туҳмат қилганларнинг қилмишлари фош бўлади. У куч-ғайрат билан севган ишини давом эттиришга киришади, ҳурмат-эҳтиромга сазовор бўлади.

Китобдан жой олган бадиаларда эса, халқимиз ардоғида бўлган ўнлаб онахон ва опахонларимизнинг ҳаёт йўли ҳақида қизиқарли маълумотлар берилган. Жумладан, Ҳалима Носирова, Қумри Абдуллаева, Ойдин Ҳожиева, Саида Зокирова, Гулсара Ражабова, Насиба Иброҳимова, Насиба Максудова, Замира Тўлаганова, Муҳаббат Ҳамидова, Ҳакима Отахонова сингари санъаткор ва ижодкорлар, уларнинг болалик йиллари, ҳаётлари ранг-баранг лавҳаларда тасвирланган. Муаллиф қаҳрамонлари ҳақида ҳикоя қилар экан, аввало, уларнинг бой маънавий оламини очишга интилади. Мутолаа давомида ўз касбини санъат даражасига олиб чиққан инсонларга ҳавасингиз келади. Айниқса, мустақил ҳаёт остонасида турган биз каби ёшлар учун бу китоб ўзига хос тарбия омилидир.

Ушбу саҳифа Ўзбекистон мустақил босма ОАВ ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди томонидан ажратилган грант асосида тайёрланди.
Лойиҳа номи: «Истеъдодли ижодкор ёшлар маҳоратини ошириш, ОАВ учун малакали кадрлар етказиб бериш орқали уларнинг мамлакат ижтимоий-сиёсий ва маданий-маърифий ҳаётидаги иштирокини янада фаоллаштириш».

Саҳифани Носиржон ЖЎРАЕВ ва Алишер ОТАБОЕВ тайёрлади.

БАҲОР, КЕЛИШИНГНИ КУТИБ ЯШАЙМАН

Гулноз МЎМИНОВА

* * *

Гарчи ёнимдасан... бегонадайсан,
Гоҳида сезмайсан йўғу боримни.
Оқилсан... ва яна девонадайсан,
Ғам банди этгансан ихтиёримни.

Умрим самосига ўрлайди садо:
"Фақат Ҳақ мавжуддир —
мукаммал ва тоқ".
Унинг ризолиги учун ҳам сени,
Севиб яшайвердим узоқ ва узоқ...

Кунлар ўта бошлар — фалак аёвсиз,
Айлантираверар қисмат чархини.
Энди зар биланмас, шон, шаън биланмас,
Имкон билан ўлча умр нархини!

Гоҳи ўйларимдан қочмоқ истадим,
Қуёш чамбарига тутдим бошимни.
Ғамимни ҳеч кимса кўрмасин дея,
Нурсиз йўлакларга тўкдим ёшимни.

Гарчанд қаршимизда ўзга йўл йўқдир,
Очилғай бир куни само дарчаси!
Сен қаттиқ ишонгин: бу бағир қонмас —
Кўксимга сачради шафақ парчаси...

* * *

Сенсиз тақдир измига
иноят истармидим?
Ё ўзимни ситамдан
ҳимоят истармидим?

Товонимни тиканмас,
ўпиб турса чечаклар,
Юсуф каби бир чоҳи
риёзат истармидим?

То даҳр шамолининг
тўзонлари ичраман,
Лайло каби бир гўзал
ҳалокат истармидим?

Ё магар жамолингни
кўрмасам дун саҳнида,
Кўнглини ғам селидан
саломат истармидим?

"Сен биздан эмассан" деб
ғавғо солмагил, эй дўст,
Ишқ аҳлидан бўлмасам,
маломат истармидим?!

Ишқинг бандидан озод
этар бўлсанг дилимни,
Ўшал ондаёқ рўзи
қиёмат истармидим?

Гулнора ОТАБОЕВА

* * *

Дилда гуноҳларнинг залвори мудом,
Елкамда фаришта жилмаяр маҳзун.
Тўлиб ҳам, тўкилиб битди сабр — жом,
Сенсизлик кунлари нақадар узун.

Кўкка чиқиб олдим кўкрамоқ учун,
Ердаги қадамим малол ғанимга.
Кўзим сийратингга тўймасдан, бурчин
Бажарар ўт қўйиб устихонимга.

Менинг аксим қолган маъюс кўзингда,
Қулаган маломат тошларин гарди.
Кўнглингдан кетдим-у, борман ўзингда,
Иккимиздан ғолиб айрилиқ дарди.

Сенга муяссарлик — маҳрумиятим,
Руҳимиз тинмаса, ман қандоқ тиндим.
Дилинг қудуғига чўкмоқчи эдим,
Ё раб, юрагингга майсадек унидим.

Видо айтиб оқдим сенинг қонингга,
Менда кўнглинг борлигини англадим.
Энди билсам, ҳайдаб кетар онингда
Ўзим сенга зорлигимни англадим.

Ибодату ўтинч, ўкинчлар ҳаққи,
Мени хотирангдан фаромуш қилма.
У дунёдан кўра фонийда нақди,
Мен у билан бирман, иккига бўлма.

Бенаво бандиман дунё лошига,
Қиёмат бўлса ҳам миллион йил ўтиб.
Жунуним арзимас кўзинг ёшига,
Ишқим яшар икки ёқангдан тутиб...

* * *

Кўзингга кунларим ботади,
Япроқдай титраниб қаршингда.
Юрагим қизариб ётади
Беш кунлик хотирнинг аршида.

Тунларга кўнглимни ичирдим,
Тут каби тўкилиб пойига.
Сағира телбадай қичқирдим:
"Содиқман кўнглимнинг ойига".

Дераза ортида йиғланур
Иккимиз кашф этган Айрилиқ,
Дилимга битта йўл боғланур
Жаҳаннам қаърига боргулик.

Ойимни, йилимни суғордим
Юракнинг сел каби қонида.
Сен эса жонсиздай ухлардинг
"Бахт" деган бир сўзнинг ёнида.

Қанийди тушингга киролсам,
Изғидим дайди бир руҳ каби.
Умрингни шодликка ўролсам
Сенга бир қайғудош сингари.

Боғларим қолдилар қаровсиз,
Сезмадинг юракнинг таъқибин.
Куйлярди кундуз ҳам аёвсиз,
Тун деган бир кимса — рақибим.

Майсадек эзилиб йиғладим,
Ҳислардан бошқаси тақдирдир.
Кўзингга тушганда кўзларим
Жилмайиб қўйишга мажбурдир.

Телбавор юзингда бир базм,
Сўзларим дилингда сазойи.
Сен қайдан билардинг, азизим,
Жилмайиб йиғлашнинг азобин...

* * *

Тиллодай товланди беш кунлик ҳилол,
Етти кўк кўксида титраниш, алҳол,
Дилим Шоҳрўдига қуйилди зилол,
Мен сизни бор-йўғи кўрмоқ истадим.
Дилимни куйидим соғинса ниҳон,
Кўзимга кўринди феруза осмон,
Ўткинчи дунёда муҳаббат бир шон,
Мен сизни бор-йўғи кўрмоқ истадим.
Хазонким — боғлардан қолган улуғ из,
Куз каби суюмли, руҳимдай маъюс,
Шеър каби дардкашим, шеърдай азизсиз,
Мен сизни бор-йўғи кўрмоқ истадим.

ЁВВОЙИ ГУЛ

Кенг далада сарсари юрдим,
Юрагимга тушди ғулғула.
Маъюсгина кўзингни кўрдим
Хорлар ичра танҳо гулгина,
Кенг далада сарсари юрдим.

Лайло ШАРИПОВА

Нечун қайғу чекдинг, маликам,
Танҳоликка улуғлик пайваст.
Гул гул экан хор ичинда ҳам,
Ифорингдан тиконлар-да маст,
Нечун қайғу чекдинг маликам?!

КЎКЛАМ СОҒИНЧИ

Кўклам келишига ҳали анча бор —
Оёғим остида ғичирлайди қор,
Бир қўшиқ куйилар дилимга такрор:
"Баҳор, келишингни кутиб яшайман".

Ўзинг оқ шойидан либос кийган дам,
Тўшалган пойингга зангори гилам,
Бир менмас, соғинган бу кўҳна олам,
Баҳор, келишингни кутиб яшайман.

Турналар бошингдан қўшиқлар сочсин,
Қалдирғоч қаноти қошларга кўчсин,
Расида қизларни муҳаббат қучсин,
Баҳор, келишингни кутиб яшайман.

Чулдираб жилғалар шаънини куйлар,
Йигитлар девордан қизларга бўйлар,
Келсанг бас, бошланар бу юртда тўйлар,
Баҳор, келишингни кутиб яшайман.

СЕНГА ТАЛПИНАМАН

Раъно ЯРАШЕВА

Мен кетсам, кетаман адирлар томон,
Майсалар бўлгайлар йўлдошим.
Уларга айтмасдан сир-асроримни,
Сени қидираман, ўн саккиз ёшим.

Мен кетиб бораман ёлғиз, йўл йироқ —
Керакдир қирқ тоғдан ошмоғим.
Қайлардан келмоқда овозинг,
Ўн саккиз ёшдаги ўртоғим?

Қирлардан эсаркан майин насимлар,
Ёшлик хушбўйингдан айланар бошим.
Қирқ тоғдан ошарман бир куни албат,
Мен сени топаман, ўн саккиз ёшим.

Ўтаяпти умр, тўлмоқда паймон,
Соғинч ўртайверса, битар бардошим.
Ўтган ҳаётимга қилмай пушаймон,
Сенга талпинаман, ўн саккиз ёшим.

Нилуфар УМАРОВА

Қоқилган киприкка ўхшар ўтган кун,
Измимда қаҳри хўп қаттиқ фурсатлар.
Ёзиб эгасига жўнатилмаган
Столим устида саноқсиз хатлар.

Лаҳзалар кўзида улғаяр олам,
Ҳаёт мени жондан ортиқ суяди.
Кўнгил сўраб турган бугунимни ҳам
Ташвишлар ямламай ютиб қўяди.

Шошиб тушаяпман зинадан пастга.
Ҳамкасбим чақирар:
"Эй, Сиз, қўнимсиз.
Вақтингиз бунча зиқ, қаранг бирпасга,
Биров излаяпти Сизни тинимсиз".

Нигоҳим сирғалар ён-атрофимга,
Сиқиқ йўлакларда тирбанд шовқинлар.
Қон жўшиб урилар юрак сопимга,
Кўксимга сиғмайди беадад унлар.

Якун ясалгандай дил талошларга,
Вужуд ахтаради гўё кўз бўлиб.
Руҳим муҳрланар мармар тошларга
"Кимдир излаяпти" деган сўз бўлиб.

Ҳисларим тортқилар самовий бир куч,
Яна ҳаяжонга макон бўлар лаб.
Мени остонамда зор кутар Соғинч,
Бир дона нилуфаргулни қучоқлаб.

* * *

Деразамни чертиб эсади шамол,
Тағин ёмғирларнинг товушида дард.
Тунда тушларимни йўқлаган ҳислар,
Бугун юрагимга келишингиз шарт.

Тўрт девор ичида тўрт ёним қибла,
Сиз деб боққан тараф
меҳробдир, биллоҳ,
Сиз деб ўтган тунлар Қадр кечаси,
Қўлларим узанган жой — Маккатиллоҳ.

Англай олмаяпман тилмочсиз, дилсиз,
Ёнимда тўлғонган бахт шевасини.
Карахтлик. Кузакда хўрсинган дарахт
Йўқотгани каби ўз мевасини.

Ҳаволарнинг намчил, тоза нафаси,
Тоғларнинг қайтариқ акс-садоси,
Дарёларнинг асов ҳайқириқлари
Ушоқ юрагимга кўчган, фақат сиз
Бугун юрагимга келишингиз шарт.

ГУЛЛАРИМ

Зурафо НАРЗУЛЛАЕВА

Гулларим, сиз кўнглимдек тоза,
Гуллар асли ишқдан андоза,
Солинг дунё бўйлаб овоза:
Баҳор келиб, гуллади боғлар.

Қир-адирда уйғонди майса,
Гул очилур қизлар жилмайса,
Булбул юзин шабнамга чайса,
Севги фасли бу ёшлик чоғлар.

Она замин пок сийнасида
Чечак куйлар гўдак сасида,
Ардоқлади чўнг елкасида
Лолаларин қадимий тоғлар.

Ифор тараб киринг хонамга,
Гул чеҳрангиз ўхшар онамга,
Ҳусн қушинг бу кенг оламга,
Ассалом, эй гулгун ёноқлар.

ОВОЗИМНИ ЭШИТМАДИНГМИ?

Сенга умрим фидолар этдим,
Хаёлингда адашиб кетдим,
Ёмғир бўлиб деразанг чертдим,
Овозимни эшитмадингми?

Келтиради баҳор исингни...
Лолазордан излаб изингни,
Такрорладим ҳар тонг исмингни,
Овозимни эшитмадингми?

Юрдим Лайли юрган йўлидан,
Муҳаббатнинг алвон гулидан,
Соғинчимни булбул тилидан
Айтдим, тағин эшитмадингми?

Ишқинг солди кўнглимга ҳаёт,
Исминг бўлди тилимда баёт,
Кеча-кундуз айладим фарёд,
Овозимни эшитмадингми?

Тутма менга ҳижронни осон,
Жоним олов ичинда сўзон,
Зурафодек йиғлади осмон,
Овозимни эшитмадингми...

ҚИЗ ЮРАГИ НИМАЛАР ДЕЙДИ?

Ижодкор қизларнинг китобларини ўқияпман. Уларнинг талантлари бугун уйғонган. Мана, Гулжамол Асқарованинг «Уйғотувчи алла»си. Аллани бола тинчиб ухласин, яхши тушлар кўрсин, ёстиғига ола-бўжилар яқинлашмасин деб, маъюсона хиргойи этиларди. Алланинг маъноси болани ухлатиш, унинг мурғак руҳига ором ва сакина ато этиш эди. Бошқа маъносини билмасдик, ўйламасдик. Гулжамол алланинг уйғотувчи кучига урғу берибди, ундан янги қадар маъно излабди. Ухлатувчи алла билан уйғотувчи алла ўртасида диалектик бирлик топишга уриниб-ди. Алланинг бир пайтнинг ўзида ҳам ухлатиб, ҳам уйғотувчи кучига қулоқ тутибди. Алладан бола онгида илҳом заҳиралари йиғилади ва кейин уни уйғоқ яшашга чорлайдиган кучга айланади. Гулжамол топган, теша тегмаган, сийқаланмаган оригинал фикр. Бу оригинал образни китобининг номига чиқарганига қараганда, ўзи бугун ёзаётган шеърларига ҳам уйғотувчи алла деб қарайди чамаси ва уларда уйғотишга чорлов бўлишини кутади.

Ёки, мана, Ҳалима Аҳмаднинг «Афсун» ва «Тийрамоҳ» деб номланган иккита шеърлар китоби. Афсун жуда қийин нарса. Унинг нималигини ҳеч ким айтиб беролмайди. Албатта, бу сеҳрлаш билан боғлиқ бир нарса эканлигини кўпчилик тахминан билади. Қолаверса, «афсун», «сир», «сеҳр», «жоду» — шеъриятнинг оқ, қора, қизил тулпори. Унга миниб шоирлар коинотнинг кўз илғамас маконларида вақтнинг тизгинини тутолмай парвоз қилишни яхши кўрадилар. Лекин афсуннинг маъноси ва табиати доим ноаниқ ва қоронғу бўлиб қолаверади. У тирикликда ҳеч қачон равшан тортмайдиган ҳодисалардан. Лекин ҳаётда худди афсунлангандай, сеҳрлаб қўйилгандай, тилсимлангандай бўлиб юрадиган одамлар тоифалари ҳар бир миллат-элатда ҳам бор. Уларга Худо ҳуш берган, лекин ҳуши ўзида эмас. Ҳалима Аҳмад афсун деганда ўзига ва бутунлай ўз-ўзига, ўз ички оламларига ғарқ бўлишни англайди. Ошиқ малакларни уйғотиш ва девона бўлиб куйлаш — ўз-ўзига ғарқ яшашлик билангина муяссар бўлади. Табиатда ҳамма нарсалар яратишнинг сурури — масарратида. Табиат чексиз, интиҳосиз фусун ва фусунсозлик ичида. Уни тўғри *Ақл*, Навоий айтмоқчи, *ТААҚҚУЛ* билан, тўғри *Идрок* ва тўғри *Онг* билан англаб бўлмайди. Шунинг учун шоира афсоналар ичидан бўлса ҳам, ўзига, шоирлик *ИДРОКИ*га *АФСУН* ҳолатини чорлайди.

Ҳаётнинг кўшкида
мағрур ўлтириб
Томоша қилардик Ажал рақсини.
Хазон тўкилдими?!
Кулдими Худо
Менинг ўзимга ғарқ
бўлган ҳолимдан...

Одам афсун ҳолатидагина шундай фавқулодда манзара чизиши мумкин. Афсун, яъни ўзига батамом ғарқу мастона бўлган чоғлардагина япроқлар устига ёғаётган ёмғирларнинг шивирлашини ва бу шивирлашларида у нималарни ривоят қилаётганини эшитиш мумкин. Афсун ҳолатидагина нурлар телба ва жилғалар мастона бўлиб туюлади. Шоира булар инсон учун жуда ғайритабиий нарса эмасми, деган шубҳага боради, афсун ҳолидан сесканиб чиқади ва борлиқнинг соҳилига қайтади:

Оппоқ сочларимни ойнада кўриб,
Уялиб кетаман ўз хаёлимдан...

Афсун ҳолатидан кўз очганда, туғанмас иккиланишлар, шубҳаланишлар ва булар билан эгачи-сингил бўлиб кетган, уларнинг мангу ҳамроҳи — ўртанишлар келади. Унинг келишлари ҳам нолали, кетишлари ҳам нолали. Лекин «кетиш» нисбий. Ўртаниш ҳеч бир вақт шоир қалбини тарк этмайди. Шоир — лирик қаҳрамоннинг саволлари беҳад кўп. Саволларнинг энг оғирлари шоир — лирик қаҳрамоннинг айни ўзига — ўз ички дунёсига қаратилган ва у ҳеч қачон шу йўналишдан чекинмайди, адашмайди. Ташқи муҳит ва унинг қурилишига қарата айтилган, ташланган саволлар ҳам бисёр, кам эмас. Бу саволларга на ташқи муҳит ва на шоир — лирик қаҳрамоннинг ўзи — на унинг ички муҳити — жавоб беролади.

Қайга ботиб кетди
мен севган офтоб?
Бир қўшиқ излайман
далли, девона.
Кўзим шароб тўла
ғамгин афсона,
Мен нечун ўзимга бўлдим бегона?

У оддий одамлардай яшаса, улардай фикрласа, улардай фақат маълум бир ҳиссиётлар ўлчамлари ичида яшаса, ўзига телба саволлар бериб, бошини қотирмаса, албатта, ҳеч қачон ўз-ўзига бегона бўлиб кўринмасди. Шоира — лирик қаҳрамоннинг тинмаган саволлари унинг туғанмас изтироблари ва бу изтироблар ҳеч нимага ўхшамайдиган либосларда намоён бўлади:

Бир ёруғ кун келар...
Дийдорлар васлига тўяди кўзим.
Мовий изтиробнинг
ойдин тушига —
Уфқ кўйлагида кираман ўзим...

Бу қандай ифодалар дейсиз, ахир? Уфқ кўйлаги қандай рангда? Оқ? Қизил? Мовий? Ё сувга томиб ёйилаётган қон рангида? Лекин шоира мовий руҳ ҳақида сўйлагандан кейин, бу руҳнинг шароитида нафас олгандан кейин, албатта, «мовий изтироб» ҳам дейди, «мовий ишқ» ҳам дейди... Мовий изтиробларнинг уларга монанд ҳамроҳларини тилга олмай иложи йўқ. Бу унинг шеърининг ажралмас белгилари, рамзлари, тимсоллари. Буюк бир зиддият ичида ҳаволанаётган афсунга монанд тимсоллар. Куни кеча Саломат Вафонинг янги романини ўқиб ҳам шундай адоқсиз зиддиятлардан туғилган изтироблар, аламлар, тушкун курашлар ичида ўртанаётган аёл сиймосига дуч келдим. Шаҳар ва саҳро. Нурлилик ва нурсизлик. Фикр ва фикрсизлик. Булар қаҳрамон ўртанаётган ҳаёт бағридан тўхтовсиз сизиб чиқади. Нурсизлик ва салиқасизлик тагидан нур ва салоҳият бош кўтаради. Ўртанишнинг охири йўқ. Лекин у охирлаб боради. Охирлаб поёнсизликдан чиқади. Аёл кишининг беҳад чувалашган хаёллари оралаб ҳақиқатнинг учи кўзга ташлангандай бўлади.

Саломат! Бу асарингизни ўқиб, ишонасизми, ниҳоят 210-саҳифага етганда, воқеа, вазиятларнинг танглиги, таранглигини қабул қилишга ҳиссий кучим етмай жуда толиқиб қолдим. Қаҳрамонингиз Салтанатнинг ночорликлари, абгорликлари, нолакорликлари, ўз аҳволини англолмасликлари менга ҳам юқа бошлаганини сездим. Салтанат яшаётган абгорлик чуқурига бир оёғим билан тушиб кетгандай бўлдим. Уни ҳарчанд тортиб олмоқчи бўламану бунга муяссар бўлолмайман. Нега Салтанат бахтсизликларнинг сабабини қидирмайди? Нега бунинг устида ўйлаб кўрмайди? Нега ўзини денгиз тўлқинларида улоқиб кетган писта пўчоғидай тутади? Нега у Лайлисини тополмайди? Адабиётга Лайлига етишолмай кўнгли оқиб туга-ган яна бир Мажнун келдими ё?

Ҳалима! Сиз 1988 йили «Тунги марваридгуллар» деган ниҳоятда чиройли биринчи китобингизни чиқарган ва жим ётган кўп юракларни уйғотган эдингиз:

Жим ётган юрагинг
уйғотгин бўзлаб:
Ўзингга бир гўзал қайғулар тила.
Улар қайтмас бўлиб
кетган бўлса гар,
Боланикнинг зангор эртаги билан
Муҳаббатга дафн эт ўзингни.

Орадан йигирма йил ўтиб дунёга келган икки китобингизда бу аҳдларга қанчалар садоқатда бўлганлигингиз, ўз шеърий аъмолларингиздан заррача чекинмаганлигингиз, паймонани тўла сипқорганлигингиз, қайтага ижодий, инсоний аҳдингизда янада мустаҳкам ва изчил бўлганлигингиз аёнлашди.

Сув эмас, сен менга оловларни бер,
Чанқадим, мен бугун
олов ичаман... —

деб ўқувчиларингизни ёмон қўрқитган эдингиз. Аммо оташпараст бир халқнинг олов нафасли қизи каби ҳамон шеъриятда олов ичасиз... Шеърингиз сеҳрланган гул каби ёниб туради. Сиз эса куйиб кетиши аниқ бўлган парвоналарга силайи раҳм қиласиз:

«Парвонанинг кўзини боғланг...»

Киши, ростини айтсам, бундай руҳдаги шеърларни ўқиб шошиб қолади. Бармоғини тишлаб ўтиради. Ҳайрат, ҳайронлик, тушунмаслик ҳаммаси омухта бўлиб кетади. Баъзи нарсаларни «ҳазм» қилолмаётганидан оғринади, ўзини шеърдан йироқлашиб кетгандай сезади. Лирик қаҳрамон ўртанади, куяди. Куйиш, ўртанишда муқим, ўзгармай туради. Азал куйиш, азал ёниш, азал суйишлар ва... уларнинг ўртасида ва охирида азал бахтсизлик тургандай бўлади. Қисмат ойинида азал бахт ёки азал бахтсизликни ҳеч бир зот ўзгартира олмас эмиш! Некбин ва идроки қайсар кишилар буни кўп бора ва қайта-қайта ўзгартиришга уриниб кўрадилар. Лекин охирида яна чексизлик деворига ёзилган ёзув устидан чиқадилар: ҚИСМАТНИ ЎЗГАРТИРИБ БЎЛМАС! Балки шунинг учундир Ҳалима Аҳмад, Гулжамол Асқар, Хосият Рустамова, Ўктамой, Саломат Вафо қаҳрамонлари ҳаётдан йўқ нарсаларни, қилиб бўлмайдиган нарсаларни талаб қиладилар. Иложсиз бир шоирона афсун ҳолатида яшайдилар. Гулжамолнинг қирмизи галстук тақиб, оқ ёқа кўйлак кийиб, хурсанд жилмайиб тушган навқирон суратини кўрганда, «қуриган гулни барибир ташлаб кетишган», деб маҳзун сатрлар битган, ўн саккизга кириб-кирмай ўзини дунёнинг бор айриликларини кўрган, ғамолудаликларини бошидан кечиргандай, унга толиб кимсани «маҳшарим» ва «қабрдошим» деб аташга журъати етган, мудом ҳажрлар деб сатр ташлайдиган санам наҳот шу кулар чеҳра бўлса? — ўқувчи тирик синоат қошида лол туради. Гулжамолнинг шеърий аъмоли уйғониб бўлган, мустаҳкамланиб бўлган: бу «муҳаббатнинг шарти етмоқлик эмас», деган аъмол сўзидан ҳам билиниб туради. Шеър ёзиш ҳаваслари унинг мурғак кўнглини аллалаганда, унга ҳали ўзи бошидан ўтказмаган, ҳали маъсум юрагининг парда тортилган дарича̀ларини очиб кирмаган шириндан ширин айрилиқ лаззатлари, саратон ҳавосидай жимирлаган ҳовуротлари хаёлини ўғирлаган ва қиз боланинг шеъри шундай ҳовуротлардан иборат бўлади, деб қулоғига майин шипшиб кетган.

Манглайимда бахт
дастхати бордир,
Сендан айрилдим-ку, бунда ҳам
Худойимнинг ҳикмати бордир...

Шу «дастхат» шоиранинг тасаввурларига қувват ва тўлқин беради. Айрилиқ ҳиссиёти шоирона тасаввурни уйғотади, бойитади, уни дунё ва ўз ички оламини англовчи ҳодисага айлантиради:

Бир чумоли мисоли
дон учун чиққан эдим,
Донни не қилади-ю, мени
не қилар Тангрим...

Мен буларни ўқирқан, Навоийнинг: «Гавҳар керак эрса, бенаволиқ айла» деган, шоирни тушунтириш учун фавқулодда аҳамиятга эга сўзини эслайман. Бенаволик ижодкор дунёсида денгиз қаърларидан ўлмас жавоҳирларни топиб чиқадиган шеърий мақом экан-да! Бенаволик ва тасаввур оламни ҳар кимга ва айниқса, ҳар бир шоирга ўз такрорланмас гавҳарлари баробарида тушунтиради ва билдиради. Мана, қаранг, Хосият Рустамова «Август» деб аталган гўзал китобида нима деб қичқириб юборди:

Ўзи керакмиди мен каби ғусса,
Ё менга зарурат эдими ҳаёт?

Бу тановарга ўхшаган шеър китобида ҳам ўтиб бораётган куннинг поёнсиз дардларига тўқнашасиз. Бу шеърларда вақт муҳрлаб қўйилган. Лекин бу муҳрланган вақтни очишга кучингиз етмайди.

Нима қилишни билмай шоирага тасаввурдош бўлишга уринасиз. Ўзингизни сатрлар муҳрлаётган бераҳм вақт қошида ожиз, нотавон сезасиз.

Йўлга тушдим
Жуссам оғир.
Қўлларимда май,
Йўлларимдан чиқармикан
Бирор улфатим?!
Мен кимларга суянайин
Қаерга борай —
Қачонлардир ҳал қилинган
Бўлса қисматим.

Ўй оғир. Қисматдай оғир. Бу қисматга бир нигоҳ. Тасаввур бундай нарсаларни ўз-ўзидан табиий тарзда юзага чиқаради. Тасаввур идрок мулкига ҳукм қилади. Ҳукм қатъий ва шеър қисмат каби бино бўлади. Хосият! Шеърларингиз китобларингизнинг қордай оппоқ саҳифаларида анор доналаридай ёки ёқут узукнинг мўъжаз кўзидай ярақлаб туради. Гўзалларнинг ёноқларидаги менг каби гуркирайди.

Лекин анор доналарини бир-биридан фарқлаш қийин. Ҳаммаси бир хил яратилган. Балки, бир хил эмасдир. Ўзгачалиги бордир. Биотехнологлар билар эҳтимол буни. Либослари ва тархлари бир хилдаги гулгун доналар ичидан танлаб ажратиб кўрсатиш қийин. Лекин биттасини танлаш билан бари танлангандай, балки танилгандай ҳам бўлади. Кўҳна араб шоирларидан бири Жоҳиз айтган: ташбеҳларнинг энг сараси тил ифодаламасдан бурун юракка етиб боргани... Сизнинг шеърларингиз шундай: дил ва кўнгилга сўйланган улар. Фақат мен ҳеч жавоб тополмайман: кичкинагина юрак ҳаёт ва инсон кечинмаларининг шунчалар зиддиятларини қандай ўзига сиғдириб, қандай кўтариб юраркин? Балки донишмандлик керакдир? Бугун мен шундай донишмандликка интилаётган шеърларни кўряпман...

Иброҳим ҒАФУРОВ

КУЙ — ҚАЛБ ТУҒЁНИ

Шеърият ва мусиқа азалдан бир-бири билан эгизак. Яхши шеър оҳанглар парвозига қанот бахш этса, яхши куй, ўз навбатида шеърнинг оммалашувига, қалбларни ром этишига кўмаклашади. Мафтункор оҳанг ажиб сеҳри билан дилбар шеър каби қалб тўрингизда авайлаб юрган азиз туйғуларни тараннум этишга қодир. Бундай яхши куй шеърият каби чуқур миллий руҳга эга бўлиб, теран умуминсоний ҳис-туйғуларни ҳам мужассам эта олади.

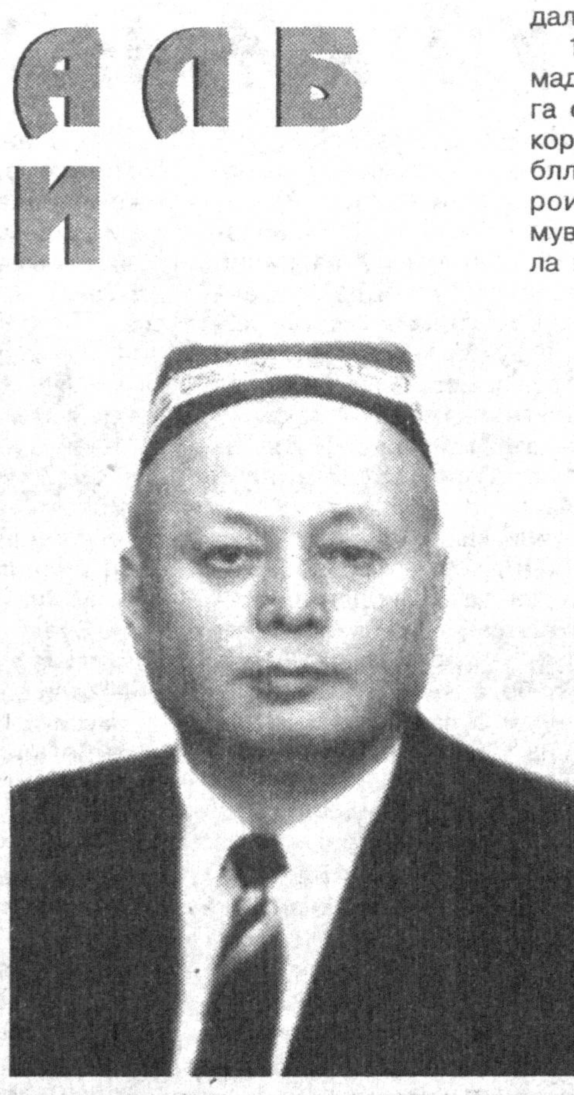

Шу маънода шоир ва бастакор бир-бири билан ҳамкор, ҳамфикр. Бири табиатдан туйган туйғуларини, ўйларини сўз санъатида ифода этса, иккинчиси уни оҳанглар тили билан баён этади. Шунинг учун ҳам яхши шеърнинг мазмуни қанчалик теран, таъсирчан бўлса, ўқувчини қанчалик ҳаяжонга солса, ўйлантирса, яхши куй ҳам инсонга шунчалик завқ-шавқ, маънавий қудрат бахш эта олади. Истеъдодли бастакор Раҳматжон Турсунов яратган дилбар куй ва қўшиқлар бунинг ёрқин далилидир.

Ғамзасин севдинг, кўнгил,
жонинг керакмасму санга?
Тиға урдинг, жисми
урёнинг керакмасму санга?..

Фузулийнинг "Ғамзасин севдинг кўнгил" ғазалига Раҳматжон Турсунов басталаган қўшиқ аллақачон халқимизнинг кўнгил мулкига айланган. Ҳофизлар севиб куйлаётган бу ашулада бой мусиқий меросимиз анъаналари янги қирралари билан гўзал тарзда намоён бўлган. Бундай хусусиятлар унинг Самад Вурғун ғазалига басталаган. "Ошкор ўлсун" қўшиғида ҳам ёрқин кўринади.

Агар сендан тонар бўлсам,
насибим оҳу-зор ўлсун,
Баҳорим қишга айлансин,
чечаксиз бир диёр ўлсун...

Оташин шоирнинг бу жўшқин мисралари Раҳматжон Турсунов яратган куй оғушида руҳингизга шалоладек оқиб киради. Ғазалнинг теран мазмуни, оҳангдаги ажиб жозиба сизни хаёлий бир оламга етаклайди.

Албатта, шоир туйғуларининг ранг-баранг товланишлари қўшиққа кўчиши учун бастакор шеъриятни нозик ҳис этиши зарур. Баъзан мазмунан саёз шеърларга яхши куйлар яратилиб, мумтоз, бадиий жиҳатдан мукаммал асарларга эса хиргойидан иборат, чучмал куйлар басталанаётгани ҳам сир эмас. Раҳматжон Турсунов бастакор ва хонандалар фаолиятида учраб турган ана шундай қусурлардан қочишга, тингловчига манзур бўладиган, унинг диди ва ҳис-туйғуларини бойитадиган қўшиқлар яратишга интилмоқда. Унинг шоир Абдулла Орипов шеърларига басталаган қўшиқлари бунга мисол бўла олади. "Бу кун", "Аён бўлғай", "Фурқат нидоси" ғазаллари, "Булбул", "Ёшлигим" ва бошқа шеърларга яратилган куйларида бастакор Абдулла Орипов шеъриятининг ўзига хос услубий йўналиши, ранг-баранг поэтик оҳанглари мазмунига чуқурроқ киришга, шеър ва ғазаллари замиридаги теран туйғуларни янада таъсирчан ифодалашга ҳаракат қилганини кўрамиз. Бу қўшиқларнинг мусиқий оҳанглари шоир шеър ва ғазаллари парвозига янги юксаклик бахш этган. Зотан яхши шеърга басталанган куй асар поэтик мазмунига мос бўлса, бу мазмунни янада тераншаштиришга хизмат қилсагина, чинакам оригинал қўшиқ дунёга келади. Раҳматжон Турсунов хоҳ мумтоз шоирларимиз, хоҳ замондошлари ижодига мурожаат этмасин, энг аввало, ана шу ижодий принципга амал қилади. Унинг Алишер Навоий ғазалига басталаган "Ўртади", Лутфий ("Мубтало қилурсан"), Мақтумқули ("Бўйларингга"), Ҳувайдо ("Наво қилдим"), Туроб Тўла ("Ошиён", "Мадҳингни куйлай"), Жуманиёз Жабборов, Эркин Воҳидов, Нормурод Нарзуллаев, Пўлат Мўмин ва бошқа шоирларнинг шеърлари асосида яратган кўпчилик қўшиқларида ҳам шу хусусиятлар яққол сезилади.

Санъатимиз фидойилари

Раҳматжон ака мусиқа оламининг ранг-баранг жанрларида ижод қилаётган истеъдодли бастакор. У мураккаб жанрдаги мусиқа асарлари яратиш устида изланаркан, халқимиз мероси анъаналари, устоз санъаткорларнинг ижодий тажрибасига таянади. Айниқса, қалбида санъатга иштиёқ уйғотган, ёшлик орзуларига қанот берган халқ бахшилари куйларидаги нафислик, инсон қалбининг энг нозик торларини ҳам черта оладиган ноёб оҳанглар доимо сўнмас илҳом манбаи бўлиб келмоқда.

Бастакор ўз ижодини рубоб учун яратилган "Арзи ҳол", "Нозли ёрга", "Пахтакор ўлкам", "Қарши қизларига" каби дилбар куйлар яратишдан бошлаган эди. У Кўнғиртов этагидаги қишлоқ мактабларида, кейинчалик, Ҳамза номидаги Тошкент мусиқа билим юртида таҳсил олган йиллари мумтоз ашулалар, халқ куйларини рубобда ижро этаркан, юрагида нимаси билан ана шу сеҳрли куйларга монанд янги оҳанглар куйилиб келгандай бўларди. Улар бўлғуси бастакорга завқ берарди. Шу боис дилидаги бу янги оҳангларни нотага тушириб борди. Устоз бастакорлар уларни яхши кутиб олишди. Тўхтасин Жалилов, Комилжон Жабборов, Набижон Ҳасановлар Раҳматжон Турсуновнинг илк машқларига сайқал бериб, устозлик қилишди. Айниқса, мумтоз мусиқий меросимиз билимдони Юнус Ражабийнинг ижодий тажрибаси бастакорнинг шаклланишида ўзига хос мактаб вазифасини ўтади.

Раҳматжон Турсунов консерваториянинг хор-дирижёрлик факултетида ўқиётган йиллари жаҳон мусиқа маданияти тарихи, дурдона классик асарлар руҳига янада чуқурроқ кириша, истеъдодли композиторлар ижодий йўлидан сабоқ олишга муваффақ бўлди. Жаҳон мусиқа санъатининг шоҳ асарлари сеҳри-жозибасини теран ҳис этиш, айни пайтда Ҳожи Абдулазиз Расулов, Мулла Тўйчи Тошмуҳаммедов, Маъмуржон Узоқов каби ҳассос қўшиқчиларнинг ҳофизлик мактабидан баҳраманд бўлиш бастакорнинг ижодий ўсиши, янги оригинал куй ва қўшиқлар яратишида муҳим рол ўйнади. Унинг мумтоз ва замонавий шоирлар шеърларига басталанган ўнлаб қўшиқлари, "Шаҳло", "Чўл дурдонаси", "Баҳор жилваси" каби рақслари, чанг ва рубоб учун яратган куйлари, хор ашулалари шу тарзда вужудга келди.

У илмий-педагогик фаолияти давомида консерваториянинг Борис Фёдорович Гиенко раҳбарлигидаги композиторлик классида ижодий изланишларини давом эттириб, мусиқа санъатининг энг мураккаб жанрларида ҳам қўл урди. Уйғун шеърига ёзилган "Сен қувончим", Раззоқ Абдурашидов шеърига басталанган "Боғмади", шоир Асқад Қосимов шеъри руҳида яратилган "Ҳумор" романслари, "Чўлдан эсган саболар" номли вокал-сюита шу йўлдаги изланишлари мевасидир. Бу асарлар композиторнинг замонавий қўшиқ ва куйлардаги каби ўзбек халқ оҳангларидан асосий манба сифатида фойдаланганини яққол ифодалаб турибди.

1974 йилдан буён Тошкент маданият институтида талабаларга сабоқ бериб келаётган бастакор миллий ашула ва рақс ансамблларининг педагогик шарт-шароитларига доир илмий ишини муваффақиятли ёқлаб, халқ ашула ва рақс ансамбли раҳбарлиги кафедраси мудири сифатида фаолият кўрсатмоқда. Профессор Раҳматжон Турсуновнинг Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси аъзоси сифатидаги ижодий ишлари, шунингдек, мусиқа ҳаваскорлиги ҳамда ашула ва рақс ансамбллари ишини ташкил этиш, унинг ўқув-методик асослари бўйича нашр этган рисолалари, илмий мақолалари миллий мусиқа маданиятимиз равнақига муҳим ҳисса бўлиб қолмоқда.

— Яхши шеър ва наср, теран мазмунли мумтоз куй ва қўшиқлар бастакор ва композиторлар учун доимий ижод манбаидир, — дейди Раҳматжон ака. — Бундай асарлар сизга завқу-шавқ бағишлайди. Уларни эшитганда инсонга, гўзалликка, она табиатга меҳрингиз янада ортиб кетади. Дилингизга янги оҳанглар оқиб келаётгандай бўлаверади.

Илҳом ва истеъдод билан яратилган оҳанглар халқ кўнглида яшаб қолади. Улар ҳамиша инсонга йўлдошдир. Бироқ ҳеч кимни ҳаяжонлантирмайдиган, дид ва эҳтиросларни ўтмаслаштирадиган, лоқайдларча айтилаётган ашулалар камми? Баъзан бир ашулачининг юзта қўшиғини эшитсангиз ҳам биронтасини эслаб қололмайсиз. Шундай юзаки, куй ва қўшиқларнинг ҳамон радио ва телевидение орқали эшиттирилаётгани қўшиқчилик санъатимизнинг муаммоларидан биридир. Куй ва қўшиқ ҳам бадиий асар. Унга матбуот орқали холис фикр билдирилганда кўзланган мақсадга эришамиз.

Қўшиқчилик санъатимиз равнақи тингловчи хонанда, шоир ва бастакорга боғлиқ бўлган жараён. Бу муаммо айни кунларда дўстлари ва шогирдлари даврасида етмишинчи баҳорини шонлаётган истеъдодли бастакор Раҳматжон Турсуновни ҳам ўйлантиради. Қўшиқ яратиш масъулиятини янада теранроқ ҳис этишга ундайди. Шунинг учун ҳам унинг энг сара куй ва қўшиқларида инсонни юксак туйғулар оламига етакловчи сеҳрли жозиба мавжуд. У ҳамиша қалбингизга олам-олам сурур ва ғурур бахш этувчи, мусаффо ҳислар, эзгу орзу-умидлар уйғотувчи оҳанглар, қўшиқлар яратиш йўлида изланмоқда. Бу йўлда Раҳматжон акага ҳамиша омад ёр бўлишини тилаймиз.

...Куй ярамоқда. Бастакор чечаклар атрини, ҳаёт завқини, турфа шаффоф туйғулари сирларини наволар бағрига жойламоқда. Бу нафис оҳангларда инсон руҳининг гўзал товланишлари, қалб туғёнларимиз, замин мўъжизалари юрагимизга солган ҳайрат, муҳаббат ва изтиробларимиз акс-садо бераётир.

М. ЭШМУРОДОВ

Ўзбекистон Тасвирий санъат галереясида Бадиий академия аъзоси, асакалик Людвига Нестеровичнинг безакбоп тошлардан ишланган кичик ҳажмдаги ҳайкаллар кўргазмаси бўлиб ўтди. Ўзи безакчи рассом бўлса ҳам рангтасвир билан кўп шуғулланадиган ижодкор оиласида ўсиб-улғайгани учун Людвигада болалигидан борлиқни рассом сифатида кузатиш кўникмаси шаклланди. Ёшлигидан турли шаклларни, қиёфаларни ясаб завқланарди. Буюк ҳайкалтарош Мухина ижоди уни ўзига мафтун этиб, бу ижодкор асарларини ўрганишдан зерикмасди.

ТОШ БАҒРИДАГИ НАФОСАТ

Л.Нестерович мактабни тугатиб, республика бадиий билим юртининг ҳайкалтарошлик бўлимига ҳужжат топширганида, оиладагилар ҳам, дўстлари ҳам ажабланишмади. Бу ерда устози Филипп Гриценкодан фикрни пластик йўналишда ифодалашни ўрганди. Кейин Тошкент Театр ва рассомлик санъати институтида (ҳозирги Санъат институти) таҳсил олди. Ўқиш давридаёқ турли кўргазмаларда қатнаша бошлади. 1982 йил эса биринчи шахсий кўргазмасини ўтказди.

Институтни битириб, Тошкент қурилиш материаллари комбинатининг керамика цехига ишга қабул қилинди. Айни вақтда шу даргоҳда цех бошлиғи вазифасида ишламоқда. Бугунги кунда Людвига Нестерович лойдан кичик нарсалар ясаш бўйича таниқли уста. Ёғоч билан ишлашда ҳам яхшигина ютуқларни қўлга киритган. Унинг лойдан ишлаган ҳайвонлар, одамлар қиёфалари, турмуш манзаралари жонлилиги, табиийлиги, мавзуга фалсафий ёндашуви билан диққатни тортади. Жумладан, ўзбек қизи қиёфасидаги "Замонлар" ишида ўтмиш ва бугуннинг уйғунлиги ифодаланади. "Бургут ови", "Ҳайвон овловчилар" асарлари ифодавийлиги билан томошабинни ўзига жалб этади.

Сўнгги ўн олти йил давомида Л.Нестерович геолог дўстлари тақдим этган тошлардан гўзаллик, санъат асарлари яратмоқда. "Оиламиз билан Бурчмуллада дам олганимизда ҳам турли шаклдаги ажойиб тошларни йиғдик, — дейди Людвига. — Тошлардаги гўзалликдан кўз олдимда турли-туман композициялар пайдо бўла бошлади. Лекин уларни гўзалликка айлантириш осон эмас экан".

Дарҳақиқат, тошни қайта ишлаш қизиқарли ҳунар бўлса ҳам, ниҳоятда оғир меҳнатни талаб қилади. Тошни маълум шаклга келтириш қийин. Бир йилда иккиучта асар ишлаш мумкин. Тош тозаланиб, ишлов берилганидан сўнггина очилади. "Бир қараганда гўё тошда ҳеч нарса кўринмаётгандек туюлади, — дейди Л.Нестерович. — Лекин иш жараёнида сўнг кўз олдингда кўплаб чизгилар, шакллар пайдо бўладики, кескичнинг ўзи ана шу линиялардан юра бошлайди. Безаклар шаклга нафосат бағишлашда ёрдамчи вазифани ўтайди. Шу сабабли тошда акс этадиган композицияни аниқ топиш лозим. Муҳими, тошни ёриб юбормаслик. Чунки тош мураккаб тузилишга эга бўлиб, битта нотўғри тешик уни ишга яроқсиз қилиб қўяди".

Людвига асосан йўл-йўл ақиқ, ақиқ каби тошлардан фойдаланади. Йўл-йўл ақиқ турли нозикликдаги қатламлардан иборат бўлиб, бу қатламлар оқиш, қора товланишлар ҳосил қилиб туради. Рангига қараб турлича номланади: миссимон йўл-йўл ақиқ, мармарсифат йўл-йўл ақиқ ва ҳ.к. Бу тошдан азалдан тақинчоқлар ва турли зебу-зийнатлар ишланади. Уста, шунингдек, ёқут, қора маржон, яшма, ойтош ва бошқа қимматбаҳо тошлардан ҳам бежирим ҳайкалчалар, тақинчоқлар ясайди.

Ҳайвонлар ҳаёти кўпроқ тошлар билан боғлиқ бўлгани учун Людвиганинг ишлари орасида турли-туман жониворлар қиёфалари алоҳида ўрин тутади. Елкасига олма ортиб олган "Типратикан", ширин мудраётган "Мушукча", катта дум ва қанотларга эга "Кичик курка", "Катта курка", "Эчки", шўх "Балиқча", қиёфаси аниқ чизилган "Қисқичбақа", "Тўтиқуш", "Капалаклар" каби асарлари ҳар қандай одамни ўзига тортади. Ҳайкалчаларда ҳар бир жониворга тааллуқли характерли хусусиятлар яққол кўзга ташланиб туради. Баъзи ҳайкалчалар рассом фантазиясининг маҳсули бўлиб, томошабинда беихтиёр қизиқиш уйғотади. Масалан, балиқ думли от тасвирланган "Денгиз афсонаси"ни олайлик. "Бу асарни ишлашимга тошнинг кўриниши туртки бўлган, — дейди Людвига. — Чунки тошнинг бир томонида от қиёфаси кўринса, иккинчи томони балиқнинг думини эслатарди. Бу ҳайкалчани яратишда тошга у қадар ишлов бермадим, фақат ҳажмини тўғриладим, холос". Худди шунга ўхшаш "Метамарфоза"да ичидан қанотлари букилган бўлажак гўзал капалак чиқиб келаётган тухум тасвирланса, "Қайиқча"да дарёга қармоқ ташлаб ўтирган иккита балиқчи қиёфаси акс эттирилган.

Л.Нестеровичнинг шарқ аёлларига бағишланган тўртта ишидан учтасини Англия, Корея ва Германияда сотиб олишган. Рассом Хитой, АҚШ, ГФР, Чехия, Россия, Украина, Қозоғистон ва бошқа мамлакатларда ўтган халқаро кўргазмаларда қатнашган. Энг сара ишлари Ўзбекистон Санъат музейида, Самарқанд музей-қўриқхонасида, Андижон тарихий-ўлкашунослик музейида, чет эллардаги хусусий тўпламларда сақланади.

Людвигадаги санъатга муҳаббат фарзандларига ҳам ўтган. Ўғли Денис республика бадиий коллежида, таниқли рассом Николай Шин қўлида таҳсил олган, кичик қизи Света керамикачи рассом, ҳозир онаси билан бирга ишлайди. Фақат ўртанча Катя анъанадан чекиниб, тиш даволашни танлади.

— Кўпгина тошлар одамга қувват бахш этувчи кучга эга, — дейди Людвига. — Шу сабабли ишлаганим сари илҳомланавераман. Тошларга жило беришдан завқланаман. Ҳатто тошларни қўлда ушлаб туриш ҳам менга хуш ёқади, бу хилма-хил табиат мўъжизалари ўзимни ҳам, қалбимни ҳам иситади, ҳамиша тафтини ҳис этиб тураман.

Лариса ЛЕВТЕЕВА,
санъатшунос

САҲНАДА БАХТ ТОПГАН АЁЛ

Машъум қатағон йилларида туғилган Хосият онасини ҳам, отасини ҳам эслай олмайди. Улар қизалоқ гўдаклигидаёқ оламдан кўз юмишган. Балки улар олатасир йилларнинг зарбасига учрашгандир. Яна ким билади.

Хуллас, қизалоқ Тошкент шаҳридаги 12-болалар уйида паноҳ топади. Кундан-кунга улғаяётган Хосиятни 20-болалар уйига ўтказишади. У шу ерда савод чиқаради, болалар уйидаги бадиий ҳаваскорлик тўгараги эса унинг келажагини белгилайди. Хосият болалигидан рақсга тушишга, қўшиқ айтишга қизиқар, бунинг учун болалар уйида барча имконият мавжуд эди.

Болалар уйидаги устозлари унинг рақсга меҳри бўлакчалигини эътиборга олиб, Тошкентдаги хореография билим юртига ўқишга юборишади. Билим юртида Хосият рақснинг нозик ва сирли қирраларини устозлари ёрдамида пухта ўрганади. У тенгдошлари орасида борлиғини бахшида этиб рақсга тушиши билан ажралиб турарди.

Маҳоратли раққоса ижодий фаолиятини 1955 йили Фарғона вилоят театрида бошлади. Мазкур санъат даргоҳи Хосият Ҳотамова учун ўзига хос мактаб бўлди. Бу ерда фақат миллий рақслари билан назарга тушибгина қолмай, спектаклларда роллар ижро этди. "Равшан ва Зулхумор", "Гул ва Наврўз", "Дилором" асарларининг саҳналаштирилишида Хосиятнинг ҳам хос ҳиссаси бор.

Иродали кишилар тақдирнинг ҳар қандай зарбасига сабр-қаноат, матонат билан бардош берадилар. 1973 йили Хосиятнинг бошига мусибат тушди. У турмуш ўртоғидан ажралиб қолди. Бевақт қазо қилган отадан қолган тўрт фарзандни тарбиялаш Хосиятнинг зиммасига тушди. Ҳам ишни, ҳам оилани бирдек уддалаган бу меҳнаткаш аёл фарзандларини вояга етказди, ўқитди, элга қўшди, келинли, куёвли, набирали бўлди..

1974 йили Хосият Ҳотамова Абдулҳамид Мажидий номидаги Каттақўрғон театрига ишга келди. Бу даргоҳда узлуксиз йигирма йил меҳнат қилди. У яратган элликдан ортиқ ранг-баранг образлар ўз мухлисларини топди. Айниқса, Уйғуннинг "Парвона" асаридаги Назокат, Раҳимжон Сатторовнинг "Тундаги фожиа" драмасида Саодат, Мар Байжиевнинг "Ҳар хонадонда байрам" асарида Мадина, Ўлмас Умарбековнинг "Ўзинг учун ўл етим" драмасида Карима, Зинат Фатхуллиннинг "Юрагида кетди армони" асарида Баҳор, Чўлпоннинг "Ёрқиной" спектаклида Момо каби роллари ажралиб туради. Хосият опа Каттақўрғонда бадиий ҳаваскорлик ишларини ривожлантиришга ҳам ҳисса қўшди. У 1976 йили ташкил топган "Навбаҳор" ашула ва рақс ансамблининг етакчиларидан биридир. Касбдоши, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, марҳум Шамсиддин Аминов билан ҳамкорликда "Навбаҳор" дастурини жозибали рақслар, дилрабо куй-қўшиқлар билан бойитди.

Жамоанинг Тошкентда ўтказилган "Биз — Самарқандданмиз" телевизон кўригида биринчи даражали диплом билан тақдирланишида, Москва шаҳридаги концертларида, хонанда Санобар Сулаймонованинг Болгария Республикаси саҳналарида қўшиқ куйлашида Хосият опанинг хизматлари катта бўлди. Етмишинчи баҳорини қарши олаётган Хосият ая айни кунда саҳнадошлари, фарзандлари, набиралари, мухлислари ардоғида.

Абдуазиз ҲОШИМОВ,

Каттақўрғон шаҳри.

Икки оғиз дил сўзи

«ОФАРИН»НИНГ НАВОЛАРИ

Халқимизда "Пешонангга ёзилганини кўрасан" деган нақл бор. Ҳар ким ўз феъл-атвори, ақлий, маънавий салоҳиятига кўра ҳаёт пиллапояларида ўз ўрнини топади. Бу ўринни эгаллаш кимларгадир осон, кимларгадир қийин кечади.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, моҳир созанда, ёшларнинг меҳрибон устози Абдурасул Ғуломов шундайлардан биридир.

Созандалик Абдурасулга отамерос эмас. Лекин ёшлигидан санъат ва санъаткорларга ихлоси баланд эди. Отаси Ғуломжон Соатов жанггоҳларда ҳалок бўлган. Онасидан ҳам жуда эрта айрилади. Оғир йиллар ичида мактабни тамомлаб, бирор касб-ҳунарни эгаллашга жазм қилади.

Абдурасул Тошкент темир йўл билим юртига кириб ўқиди, ҳунар эгаллади. 1955 йилдан 1961 йилгача оддий чилангар бўлиб ишлади. Билаги чилангарлик билан чиниқиб борса-да, кўнгли ёшлигидан хаёлини чирмаб олган карнай ва сурнайда эди. У қачон, қаерда карнай-сурнай наволарини эшитиб қолса, таққа тўхтаб қолар, узун-қисқа созларнинг бир-бирини тўлдириб, атрофига тумонат одам тўплашидан ҳайратга келарди. "Қани энди мен ҳам қўлимга карнай ё сурнай олиб чалишни ўргансам, армоним йўқ эди", деб ўйларди.

Ўша пайтларда эл орасида танилган Абдукарим ака, Шамсимат ака, Комил ака, Одил ака, Режамат, Жўравой, Собир ака каби созандаларга шогирд тушди ва карнай-сурнай чалиш сирларини ўргана бошлади.

Қобилият — меҳнатда тобланиб, меҳнатда вояга етади. Узлуксиз машқлар, устозлар этагидан тутиб давраларга кириш оқибатида аста-секин мустақил равишда тўй-томошалар, гурунгларни қиздира бошлади. Абдурасулнинг созандалик санъати маҳалладан шаҳарга, шаҳардан ўлка бўйлаб таралди.

Ниҳоят, Абдурасул Ғуломов Муҳиддин Қориёқубов номидаги Ўзбекистон давлат филармониясига ишга таклиф қилинди. Созанда Саидазимбой Саидрасулов дастасида иш бошлаб юборди. Йил сайин маҳорати ошди, халқ орасида обрўси кўтарилди. У тўй-тантаналарни гуллатиб, туман, шаҳар, республика миқёсида ўтадиган тадбирларда ўз санъати билан қатнаша бошлади.

— Кўп йиллардан буён санъат боғида сайр этарканман, — дейди у, — доимо ўзимни халқимнинг бир фарзанди сифатида ҳис қилганман. Халқим меҳри менга қанот бўлди, умримга маъно берди, завқимга завқ қўшди. Санъатсиз ҳаётимни тасаввур эта олмайман.

Мустақиллик туфайли миллий урф-одатларимизга кенг йўл очилиб, карнай-сурнай, ноғора-чилдирмалар ҳар бир байрам, ҳар бир маросим ва тантана кўркига айланди. Миллий анъаналаримиз, мумтоз мусиқа ва куйларимиз тикланган сари карнай-сурнайга эҳтиёж кучайди.

Абдурасул ака ва унинг шогирдлари карнай-сурнайда анъанавий ҳамда замонавий куйларни бирдек маҳорат билан ижро этадилар. "Фарғона тонг отгунча", "Гулсара", "Таманно", "Дилхирож", "Муножот", "Куйгай", "Ўйнасин", "Наво", "Мушкилот", "Азим дарё" сингари куйлар бу санъаткорлар ижросида оламга таралганда, одамнинг баҳри-дили очилиб, киши ифтихор туйғуларига бурканади.

Абдурасул Ғуломов истеъдодли созандалар Абдураҳим Ғуломов, Исмат Соипов, Ислом Соипов, Зокир Султонов, Фурқат Султонов, Абдулла Турсунматов, Фахриддин Рўзиев, Анвар Юсупов, Даврон Акбарбеков, Акмалжон ва Равшанжонлардан иборат "Офарин" гуруҳини ташкил этди.

— Гуруҳни тузишдан мақсад, — дейди Абдурасул ака, — халқимизнинг қадимий чолғу асбоблари умрини узоқ қилиш, тўю тантаналар шуҳратини янада ошириш, азим Ватанимиз ва хорижий мамлакатларда ўтадиган маданият кунларида фаол қатнашишдир. Карнайчи шогирдларим Исматжон, Раҳимжон, Фахриддин, Ислом, сурнайчи Абдулла, Зокирнинг, доирачи Давроннинг санъатига тан бераман. Барака топишсин. Санъат йўлида хизмат қилиш уларнинг маънавий, ҳаётий эҳтиёжига айланган. Уларнинг камолотидан кўнглим таскин топади, уларга қўшилиб ўзим ҳам ёшариб кетаман.

Абдурасул Ғуломовнинг ўзига ҳам, санъати ва шогирдларига ҳам "Офарин", деймиз.

Т.МАҲМУДОВ

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Охунбобоев туманидаги марказий маданият уйида ҳунармандлар маҳсулотларидан иборат кўргазма ташкил этилди. Тадбирга вилоятдаги ишсиз ёшлар, шу йил коллежни тамомлаётган талабалар ва мактаб битирувчилари таклиф этилди. Асосий мақсад таклиф этилган ёшларни иш билан таъминлаш ҳамда одам савдосига қарши кураш тарғиботидир.

"Бир келиб кетинг қишлоғимизга" номли бу ярмарка-фестивалда бадиий жамоалар, "Кабутар" фолклор-этнографик халқ жамоаси ўз дастурларини намойиш этди.

* * *

Андижон вилояти мусиқали драма ва комедия театрида "Истеъдодлар марҳабо — 2009" вилоят кўрик-фестивали ўтказилди. Тадбирда халқ чолғу оркестрлари, хор жамоалари, мумтоз қўшиқ ижрочилиги, рақс, лирик қўшиқлар ижрочилиги, миллий эстрада, фолклор жамоалари ҳамда сухандонлар чиқишлари каби йўналишларда тўққиз юзга яқин истеъдодлар қатнашдилар.

Умумжамоа ҳисобида биринчи ўринни Жалақудуқ тумани, иккинчи ўринни Избоскан ва Шаҳрихон тумани, учинчи ўринни Андижон шаҳри, Хўжаобод ва Балиқчи тумани ижодий жамоалари қўлга киритдилар.

Ҳусан БУРҲОНОВ

"ИБРАТ"НИНГ ИБРАТЛИ АМАЛЛАРИ

"Ёшлик" талабалар шаҳарчасида "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати ҳамкорлигида ташкил этилган "Ибрат" студиясида тарбиявий аҳамиятга эга бўлган миллий филмлар, видеофилмлар, роликлар яратиш устида изланишлар олиб борилмоқда. Студия бадиий раҳбари, Ўзбекистон халқ артисти Лутфулла Саъдуллаевнинг айтишича, асосий мақсад ёшларнинг бўш вақтларини мазмунли ва мароқли ўтказиш, янги истеъдод соҳибларини излаб топиш ва уларни маънавий қўллаб-қувватлашдан иборат.

Айни пайтда студия қошида ташкил этилган "Драматургия ва актёрлик" тўгараги кино санъатига қизиққан ёшларни атрофига бирлаштирмоқда.

Куни-кеча маънавият ва маърифат марказида "Ибрат"студияси аъзоларининг талабалар билан учрашуви бўлиб ўтди. Учрашувда таниқли актёрлар — Лутфулла Саъдуллаев, Хайрулла Саъдиев, Фатхулла Маъсудов, Ғайрат Убайдуллаевлар ёшларга кино оламининг ўзига хос сирлари ҳақида сўзлаб бердилар. Баҳс-мунозарага айланиб кетган тадбир сўнгида янги студиянинг илк ижодий иши — Алп Жамол асарининг бугунги кун нигоҳи билан талқин этилган "Отангга қўл кўтардингми?" филмидан лавҳалар намойиш этилди. Йиғилганлар филм ҳақидаги фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашдилар.

Гўзал САТТОРОВА

«СТОП», ТЎХТАЛСИН!

— Сто-о-оп!...

Бу гапни ҳамқишлоғимиз Ҳақберди акадай ўхшатиб айтадиган одам бу дунёда топилмаса керак. Айтганда ҳам, қироатини келтириб, "сто-о-о-оп" дейди-да, чуқур нафас олади, сўнг "Тўх-тал-син", деб қўшиб қўяди. Бу гапни ҳар кимга ҳам айтавермайди, кўнглига ўтиришиб қолган кишини шунақа деб тўхтатади.

Ҳақберди ака қўли гул уста. Ҳар қандай пачоқ машинани у ёғидан кириб, бу ёғидан чиқади. Тузатмасдан қўймайди.

— Хў-ў-ўш, нима муаммо? — сўрайди уста, бош ва кўрсаткич бармоғи билан дўпписини бироз тепага кўтариб, қолган бармоқлари билан бошини қашийди.

Дардимизни айтамиз.

— Капотни очинг-чи!

Очамиз. Уста акамиз моторни кўздан кечиради. Кейин эринмай машина остини текширади. Биз эса у кишига халақит бермай, қўлимиздан келадигани — қозонга ўт қалаб, бирор овқатга уннай бошлаймиз.

— Обобакир! — ярим соатдан ўтиб, устанинг таниш овози эшитилади. — Очиш керак!

— Очдик, ака, очдик! — Обобакир қошини учириб, қўлидаги пиёлага ишора қилади. — Келинг, устака!

Устака хиёл кулимсираб, ўчоқ бошига яқинлашади:

— Моторни деяпман...

— Моторниям очамиз. — Обобакир унга пиёла узатади. — Очилганидан олволайлик олдин!

— Об-бо! Шуни бекор қиласизларда!

Уста шундай дейди-ю, пиёланинг ичига кўз югуртириб, аста қўлини чўзади. Овқат пишгунча машина, унга қўшилиб бошлар ҳам тузалади.

Ана шундагина ака:

— Сто-о-о-оп, тўх-тал-син! Энди турамиз, уйга боришам керак! — дейди тантанавор оҳангда.

Яқинда бир юмуш билан Янгиқўрғонга бориб қайтаётган эдик, кўчада Ҳақберди акани учратиб қолдик. Қўлларида тугун, кайфиятлари яхши.

— Хў-ў-ў-ўш, қайлардан сўраймиз? — деди ака машинамизнинг бўш ўриндиғига жойлашар эканлар.

— Ўрмон жўрамиз том шувоқ қилаётган экан, ҳашарчиларга у-бу обкелаётгандик, — жавоб қилди Карим.

— Ҳмм... Божам тўй қилган экан, — уста қўлидаги тугунга ишора қилди, — ўшани ўтказиб келяпман. Тўям зўр бўлди-да. Катта-катта артистларни айтган экан, кенгаш куниёқ тўрттаси келиб олибди. Бири қўйиб, бири олади!..

Машина Ўрмоннинг эшиги олдига келиб тўхтади.

— Сто-о-о-оп, тўх-тал-син, демадимку! — Ҳақберди ака савол назари билан Каримга қаради. — Ҳайда, уйга борамиз.

— Эрталаб қозонга озроқ қўйбиқин ташлаб қўювдим, ўзиям ҳалим бўпкетгандир, ярим косадан шўрва ичайлик, ака, ундан кейин...

Карим жўрамиз жа ийиб кетса, йилда бир марта шунақа дейди. Бошқа вақт уриб ҳам эритолмайсиз. Кирдик. Шўрва тортилди. Аммо устанинг ичгани ичига тушмади.

— Каримжон, машинани "чу" денг, паваротдан балиқ олиб келамиз, ўзимизга ҳам, ҳашарчиларга ҳам бўлади. Бунақа бўлмайди-да, энди укалар. Бир-биримизга ғаниматмиз. Туринг, Саидали.

Турдик, устанинг гапи гап.

— Олдин уйга ҳайдайсиз, — уста қўли билан ишора қилди, — кеннойиздан беш-ўн сўм олволайлик. Мана бу тугунчани берсак, хурсанд бўлади. Уйдан чиқиб кетганимга уч кун бўлди-я...

Устанинг уйи томон бурилишимиз билан буйруқ бўлди:

— Сто-о-о-оп, тўх-тал-син! Қани, Саидали, юрсинлар.

— Бошқа сафар кирармиз, почча...

— Ие, опангизни кўрмаганингизга неча ой бўлди ўзи? Бир оғиз: ўтирибсизми, камчилик-памчилигингиз йўқми, деб қўйсангиз, хурсанд бўлади, ахир.

Эътирозга ўрин қолмади. Кирдик. Опа устага тумшайиб қараб қўйди-да, мендан ҳол-аҳвол сўрай кетди:

— Укажон, яхшигина юрибсизми, уйлар тинчми?

— Сто-о-о-оп, тўх-тал-син! — уста мағрур туриб, бир қўли белда, иккинчиси билан тугунни янгамизга узатди.

— Мана буни олиб қўйинг, онаси, божам бериб юборди, тўйники табаррук! Э, божамга гап йўқ-да. Тўйдан бир кун олдин бориб қоппан. Анчадан буён кўришмагандик-да! Ё тавба, ёшариб, бутунлай бошқача бўлиб кетибди. Зўрға танидим, у ҳам мени аранг эслади. Мен сизга айтсам, хотинбой, қўйлар сўйилган, ароқ сероб денг... Уч кунда роса мириқдим-да. Барака топсин, машина олибди, уйини боплапти. Тўйга келган артистларни айтинг... Берган йигирма мингингизни ўшаларга қистириб юборибман! Пулдан обчиқинг.

Опа лаб буриб сўраб қолди:

— Ўзи қайси божангизнинг тўйига бориб келяпсиз?

— Қайси божам бўларди, синглингиз Қулпинса теккан божам бор-ку, Кенагасдаги Ҳусанбой, ўшаникига-да!

— Божангизникига тўйга бормай, сиз ўлинг, сизгина ўлинг! — опа қўлини силтаб, саннай кетди. — Синглим Қулпинса Ҳусанбойдан ажраб, бошқа эрга тегиб кетганига беш йил бўлди-ю!

Уста дўпписини кўтариб, бошини қашлаганча бир дам туриб қолди. Сўнг секин, ўзига гапиргандай сўз қотди:

— Сто-ооп, айтдим-а, тўйда бошқа божаларим кўринмади деб...

Саид АНВАР

Ҳажвия

ТЎЙ КИМНИКИ?

Маслаҳат яхши-да. Нега дейсизми? Оббо, ўжар одамга ўхшайсиз-ку! Ахир, маслаҳат хом ишни пишитади. Камикўстни тўлдиради. Гапнинг ўғил боласини айтайми? Ҳеч ким лўнда қилиб маслаҳат беришда Тўзғанбойнинг олдига тушолмайди. У шундоғам фойдали маслаҳатлар берадики, битмаган ишингиз битгандай, тақа-тақ тўхтаган юмушингиз юришгандай, чақасиз қолган ҳамёнингиз тўлгандай бўлади.

Ҳозиргина уйини қандоқ қурсам экан, шиферни қайдан олсам экан деб, хомуш бўлиб турган одам бирдан шерланиб кетасиз. Тўзғанбой сўзларни чертиб-чертиб, бурро-бурро қилиб, ишонч билан маслаҳат беради-да. Елкангиздан тоғ ағдарилгандай бўлади.

Айтайлик, сиз тўй қиляпсиз. Тўзғанбой аста сўрайди:

— Ташвишлар қийнаб қўймадими, ука?

— Бирнави, қийналганимча йўқ...

— О, шундай денг. Балли, яшанг!

— ...

— Хўш, жоним укам! Ошга қанча гуруч дамлайсиз?

— Ошгами, ҳмм... бирон ўттиз кило етиб қолар.

— Э, э, нималар деяпсиз? Ўттиз кило? Бунингиз урвоқ ҳам бўлмайди-ку?! Каттакон жамоада ишлайсиз. Ҳамкасблар, қариндош-уруғ дегандай. Ҳой оғайни, белни маҳкам боғлайверинг. Юз килодан ками — кам. Қанча одам айтмоқчисиз?

— Юз киши атрофида.

— Уфф! Ҳазиллашаяпсизми?! Бунақада менга ўхшаган баобрў ҳамсояларни хафа қиласизу! Йўқ, йўқ, шарманда қиласиз! Билиб қўйинг, камида беш юз киши чақирасиз. Ахир, кимсан Тўзғанбой, эл оқсоқолининг маҳалласида тўй бўлаяпти-я! Бизниям ўйланг-да!

— Майли-майли, ўйлаб кўрай-чи.

— Буёғи ҳал. Артистлардан кимни айтдингиз?

— Ҳали айтганим йўқ. Ҳа-я, анави борку, мусиқа муаллими, яхши қўшиқчи...

— Бе, йиғиштиринг уни! Овози паст, Тошкентдан олиб келамиз. Энг машҳурини.

— ...

— Ҳей, менга қаранг. Асосийси эсдан чиқай депти-я. Тўйни қаерда ўтказмоқчисиз?

— Ўзимизнинг чорбоғда-да, қуриган дарахтларни кесиб-б...

— Нималар деяпсиз? Бўлмайди, биласизми, кеча нариги маҳаллада янги тўйхона очилди. Умуман даҳшат. Ҳамма ҳавас қиляпти. Тўйни шу ерда ўтказамиз. Дўстлар суюниб, душманлар куйиб ўлсин.

— Маъқулми?

— Билмадим...

— Ажабо, бу одамни қаранг. Билмадимингиз нимаси? Ўйлаб гапиринг.

— Ҳа, энди дангалига ўтайлик. Ўзи тўйни ким қиляпти, сизми, менми?

— Албатта сизда, укагинам!

— Шундайми? Хўб, яхши маслаҳат бердингиз, фақат...

— Нима фақат?

— Нима десам экан...

— Тортинмай айтаверинг, ука. Мана, ёнингизда биз турибмиз, ахир.

— Тўйга уч-тўрт миллион сўм қарз бериб турсангиз...

— И-и, қизиқ одам экансиз-ку, қарз олиб ҳам тўй қиладими? Боринг-е, мен сизга осон бўлсин деб, маслаҳат бериб ўтирибман-а...

Абдулла АҲМАД

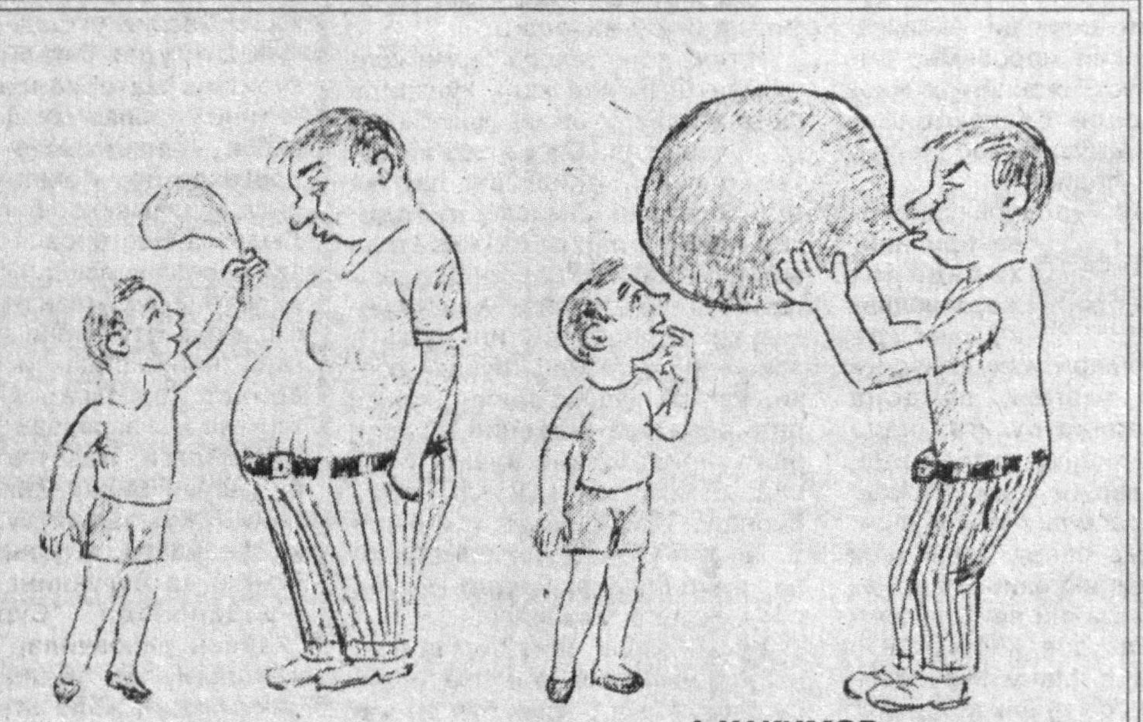

А.ҲАКИМОВ чизган сурат.

ЁБОНДАГИ ТОПИЛДИҚ

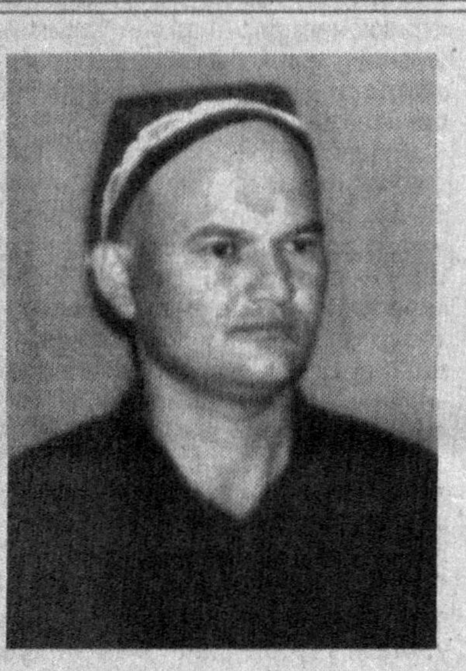

Муҳаммад МЎМИН

Ҳурматли Шум бола!

Бу йил шеърсеварнинг, кулгипарастларнинг йилига ўхшайди. Яқинда Толимаржоннинг энди кўклай бошлаган бахмал кенгликларига ёнбошлаб, шоир Али Ниёз, таниқли актёр Жаббор Тошнинг туғилган кунларини нишонладик. Жайронқир тўшида ёрма симириб, исмалоқ сомсаларни паққос туширдик. Ҳирот тарафдан эса бошлаган Жайҳун насимлари ҳамманинг дил қулфини очиб юборгандай эди. Қилич Нурмуҳаммаднинг ҳангомалари, Муҳаммад Очилнинг қоп-қоп латифалари ёғдай кетди.

Булар ҳам бир бўлди-ю, Рустам Очил шогирди Муҳаммад Мўминдан ўқиб берган антиқа шеърлар баридан ошиб тушди. Муҳаммад Мўмин устоз кўрмаган, дорилфунунда ўқимаган — оддий бир чилангар бўлса-да, ҳар мақомга йўрғаламасдан, шеъриятнинг фақат икки йўналиши — соф лирика ва ҳажвий оҳангларда ашъор битар экан. Кўпчилик учун топилдиқ бўлди. Унинг енгил юмор, аччиқ киноя ва тиғдор сатирага мойил шеърларини эшитиб, Холмуҳаммад Ҳасан кула-кула қотди, Муҳаммад ва Рустам Очиллар ўзини "хо-хо"дан тўхтатолмай, қоринлари билан ётиб олди, Исмоил Тўхтамишев эса "уюшмага тавсия қилсак бўларкан", деб бош қашиб қолди.

Ҳурматли Шум бола! Чойхона мухлислари шу чоққа қадар Муҳаммад Мўминни дурустроқ танимаганлари важидан унинг бир туркум "шиғир"ларини шеърсевар ва кулгипарастлар ҳукмига ҳавола этиш учун мактубимга қўшиб юбормоқдаман.

Салом билан чойхонанинг ашаддий мухлиси
Амир ХУДОЙБЕРДИ.

Ҳамма қадрдондай туюлар сенга...

Силаб эгик бошим менинг,
Неча баҳору ёз ўтди.
Артиб кўзда ёшим менинг,
Неча лайлагу ғоз ўтди.

Шукур, Аллоҳ, шукур, Аллоҳ,
Буғдой пишди, димоғлар чоғ,
Қовурғамни маним, э воҳ,
Ялаб не бир аёз ўтди.

Ўғри, судхўр, кушноч, фолбин:
Дарди — пул, дармони — тийин.
Барчасига шайтону жин,
Тарафдин имтиёз ўтди.

"Эшакни от қилурмиз" деб,
"Тилла қанот қилурмиз" деб,
"Мана, бизлар билурмиз" деб,
Неча бир лўттибоз ўтди.

Тилида ҳақ, дилида ҳақ,
Аллоҳ раҳматига илҳақ,
Карам айлар Тангрим, деб, ваҳ!
Кўп шоир бепиёз ўтди.

"Устоз"нинг шогирдга degани

Битта ароқ дедим,
келтирдинг, раҳмат,
Майдалаб тўғрагин шўр бодрингни.
Ишонсанг-чи, кўриб чиқамиз албат,
Қурғур бош оғриқдан
бадтар шеърингни.

Ҳарфларни танимас толиққан кўзим,
Суриб қўй ҳар қандай дунёвий ишни.
Аввал саранжомлаб олайлик, қўзим,
Қофиялар тўзғиб ётган бу бошни.

Қани, пиёланинг чизиғидан қуй,
Бекорга чизмаган буни ҳукумат.
Шеърда ҳам чизиқ бор,
укам, билиб қўй,
Чизиқдан чиққан бош кулфатга улфат.

Яхшими, ёмонми, ўзингдан қолма,
Тириклардан қўрқиб яша ҳамиша.
Мард бўлсанг, айтгувчи
сўзингдан қолма,
Нечун кераксиздир бўшаган шиша.

Қадаҳ

Доим оғир келар биринчи қадаҳ,
Қиздай нозланасан кўтаргунча то.
Иккинчи қадаҳда бўлиб хушчақчақ,
Янада нурафшон кўринар дунё.

Сариёғдай "кетар" учинчи қадаҳ,
Ҳамма қадрдондай туюлар сенга.
Тўртинчи қадаҳда қайси бир аҳмоқ,
Теккандай бўлар сал қитиқ патингга.

Бешинчи қадаҳда кўзинг сузилиб,
Юрагингда алам тўфони турар.
Қарайсанки, боя биродарим деб,
Ўпишганинг эшак бўлиб кўринар.

Тўй авж олар, нола қилади ҳофиз,
Кўкка ўрлар қўшиқ, табрик, ниятлар.
Сен ҳам сўз айтмоққа
жуфтлайсан оғиз,
Аммо тинглашмайди "Абдибойматлар".

Қишлоқдан мактублар

Олтинчи қадаҳ ва сабринг тугар, бас,
Чидамоқ ҳам шунча бўлибди, етар.
Энди сен уятчанг меҳмонжон эмас,
Энди сен шерюрак Муқбил Тоштар.

Кейин-чи... Эслолмай ўйлайсан ётиб,
Кўрпани бошингга ўрайсан карахт.
Ташқарида эса секин тонг отиб,
Келадир кўтариб қип-қизил қадаҳ.

Ўзимиздан экан, дейишди

Дардим шеърга солган эдим, дардларим
Шоирлар дардига бироз қайишди.
Тинглашиб бир-икки шеъру байтларим,
"Фақир, ўзимиздан экан", дейишди.

Бозордан ризқимни терайин, дедим,
Савдогар-ки бори аввал туйишди.
Сўкса сўтилмадим, урса ўлмадим,
Охир: "Ўзимиздан экан", дейишди.

Майхўрлар билан бир май ичдим яйраб,
Ҳар шеъримга битта шиша қўйишди.
Саҳарлаб боргандим "бош оғриқ" сўраб,
"Тақсир, ўзимиздан экан", дейишди.

Эшак терисини ёпиниб, тўнғиз
Қилиғин қилгандим, бир оз ийишди.
Бир-бирига сирли қисишганча кўз,
"Қурғур, ўзимиздан экан", дейишди.

Толимаржон.

АНТИҚА НОМАЛАР

Жомашовнинг кир ювиш машинасига мактуби

Бекаларга энди мазза,
Қўл уришмас совуқ сувга.
Кукун ташлаб, кирни солиб,
Қўйсалар, бас, бир дастурга.

Ғижимламай тоза ювиб,
Сувин сиқиб ҳам қуритиб,
Тайёр қилиб узатасан,
Бир йўла кирдан аритиб.

Ўчоқнинг газ плитага мактуби

Чой қайнатиш, ош-овқатлар
Сенга сира чўт эмас.
Ўтирмаслар ўтин қалаб,
Гугурт чақса бўлди, бас.

Ҳасратимдан тутун чиқиб,
Ичга ютаман дардим.
Куйманарди келинчаклар
Бор эди озроқ қадрим.

Энди биров қиё боқмас,
Сенинг ошивинг олчи.

Балиқчи чол эртагида
Қолиб эски товорага,
Ношуд кампир шўрлик чолин
Ўйнатганди новорага.

Зангга тўлиб кетди ичим,
Ҳамма сени сотиб олди.
Мени эса, энди ҳеч ким
Ишлатмайди, ётиб қолдим.

"Туққанингга рост гап ёқмас",
Эслашмас мундоқ ёлчиб.

Ўт ёқмагач ёш-яланглар
Жон койитиб ўчоққа.
Бир амаллаб куя топиб,
Хатни кўчирдим оққа.

Мактубларни
Равшан ИСОҚОВ оққа кўчирди

УММОН ТАГИДАГИ ИНШООТ

Атлантидага тегишлими?

Мана, неча асрки, инсоният номи бору ўзи йўқ жаннатмонанд орол ёхуд шаҳар — Атлантидани ахтаради. Афлотун асарларида сақланиб қолган юнон ривоятларига кўра, Атлантида Атлантика уммонининг Гибралтар бўғози ғарбида мавжуд бўлган. Бу ери серҳосил, аҳолиси зич жаннатмакон ўлка кучли зилзилалар оқибатидаги табиий фалокат таъсирида уммон қаърига чўкиб кетган, деб тахмин қилинади.

"Аргументы и факты" ҳафтаномасининг шу йилги 10-сонида хабар берилишича, британиялик ҳарбий-денгиз муҳандиси Берни Бэмфорд уни топишга муваффақ бўлгандек. Бэмфорд Googie Ocean деб номланувчи машҳур дастурлар ёрдамида Атлантика уммони тубини кўздан кечириб, Канар оролларининг шимолроғида кўпгина ёндош (параллел) чизиқли тўғри бурчак иншоотларни суратга олишга муваффақ бўлган. У буни инсон қўли билан тикланган сунъий иншоотлар, бинобарин, Ер юзидан йўқолиб кетган Атлантиданинг қолдиғи, деб тахмин қилмоқда.

"Канар ороллари яқинида сув остидан топилган нарса нима: Атлантидага тегишли шаҳар иншоотлари қолдиғими ёки баъзи скептиклар ўйлаганидек, денгиз қаърини суратга олувчи асбоб-ускуналар соясими? Буни қўшимча равишда ўтказиладиган тадқиқотлар аниқлаштириб беради, — дейди Атлантида муаммоларини ўрганувчи жамият раҳбари Александр Воронин. — Ўйлашимча, бу тасвирларга денгиз тубини суратга олувчи асбоб-ускуналар соясининг ҳеч бир дахли йўқ. Агар шундай бўлганида, бундай соялар уммоннинг бошқа ер ости ҳудудларини суратга олиш жараёнида ҳам кўзга ташланган бўлур эди".

Олимларнинг келгуси тадқиқотлари Атлантиданинг аслида мавжуд бўлган-бўлмагани, агарда шундай ўлка бир замонлар ҳалокатга учраган бўлса, бунинг сабабларини ойдинлаштириб беради.

"АиФ"дан олинди.

«Oltingugurt-Kimyo» хусусий корхонаси Масъулияти чекланган жамиятга айлантирилади.
Манзил: Усмон Юсупов кўчаси, 36-уй.

* * *

ННО «Oila ziynati» г. Ташкента **ликвидируется.** ИНН 204124604. Претензии принимаются в течении 2-х месяцев по тел: 229-28-58

* * *

Утерянную круглую печать ООО «АХТАМТРАНСЕРВИС» Сергелийского района, **считать недействительной.**

АБ «SA ADVOKATE» Чиланзарского р-на, г. Ташкента прекращает свою деятельность с 01.01.09 г. Претензии принимаются в течении 1 месяца по адресу ул. Рашидова-40

* * *

Утерянный госордер права собственности на магазин №306 от 28.04.93 г. по адресу Шайхантахурский р-н, ул. Шофайз, дом-98 на имя Икрамова Алишера Акбаровича **считать недействительным.**

Дунё — кенг...

ФИЛИППИНЛИК ТАБИБЛАР

Филиппинлик хилерлар (халқ табиблари) ҳеч қандай асбоб-ускунасиз жарроҳлик амалини муваффақиятли уддалашлари билан машҳур. Багио шаҳрида Филиппин хилерлари уюшмасининг навбатдаги қурултойи бўлиб ўтди. Қурултойда асосан бир муаммо: хилерлар ҳозирги пайтда одам умрини 150, ҳатто 200 йилга чўза оладими, деган жумбоқ муҳокама қилинди.

— Қадимги манбалардаги маълумотларга, жумладан, Инжилга эътибор берадиган бўлсак, беш минг йил олдин одамлар икки юз йилгача умр кўришганига гувоҳ бўламиз, — дейди профессор Хосе Алварес. — Масалан, Авраамнинг хотини Сара олтмиш беш ёшида ҳозирги йигирма беш-ўттиз яшар аёлдай латофати барқ урган, умрнинг навқирон палласида бўлган. Саркарда Олоферннинг бошини айлантирган пайтда соҳибжамол Юдифнинг ёши етмишда бўлган. Бизнинг замонда эса, етмиш ёшдаги одам умрини яшаб, қариб-қартайган саналади. Агар бу жараён ҳозиргидай давом этадиган бўлса, келажакда инсоннинг умр кўриш муддати ҳавас қилиб бўлмайдиган даражага тушиши мумкин. Чунки беш минг йилда одамзод умри бардавомлиги икки-уч мартага қисқариб кетди. Афтидан, 7004 йилга бориб одамлар қарилик палласига йигирма беш ёшдаёқ қадам қўя бошлашади.

Филиппинлик хилерлар қурултойида бу муаммо кенг муҳокама қилинди. Аксарият табиблар инсон умрининг тобора қисқариб бораётганига турли заҳарли чиқиндилар билан булғанаётган ҳаво сабаб бўлаётганини уқтиришди. Бундан ташқари, атом асрида одам танасидаги барча аъзоларга кўрсатилаётган ташқи босим тобора ортиб бораётгани ҳам уқтирилди. Мисол учун, ҳозирги инсон мияси ҳар куни, инжил замонидагидан кўра, 2500 баравар ортиқ информацияни «ҳазм» қилишга мажбур. Кўзлар эса 500 баравар кўпроқ нарсани кўришилғаш, қулоқлар турли-туман шовқин-суронларни эшитишга маҳкум, дейиш мумкин. Қадимги замонларга қараганда, ҳозирги одамлар камуйқу. Инжил даврида одамлар бир кунда ўн икки соат ухлаган бўлишса, эндиликда турли ташвишлар туфайли олти-етти соат ухлаш кишилар организмининг ҳаддан ташқари толиқишига ва оқибатда тез қариб, умри тугашига сабаб бўлаётган экан. Мисол учун, Японияда ёш менежерлар орасида ўлим ҳолати кўп учрайди ва мутахассислар уларнинг бир кунда ўн саккиз соатдан ишлашини бунинг сабаби, деб ҳисоблашади.

Хўш, филиппинлик хилерлар қурултойида инсон умрини узайтиришнинг қандай чора-тадбирлари таклиф этилди?

— Бу борада бир қанча таклифлар бор, — дейди филиппинлик кекса хилерлардан саксон тўрт ёшли Рино Фиорентино. — Туғилгандан кейин тоғ жойда яшашга мослашиш керак. Тоза ҳаводан нафас олиб, табиатнинг кўзни қувонтирадиган гўшаларида умр кечириб, телевизор кўрмай, радио эшитмай, дов-дарахтлар мевалари ва суви тоза булоқ, дарёлар балиқлари билан озиқланган, тўйиб ухлаган киши, албатта, узоқ умр кўриши тайин.

Бошқа бир хилерлар фақат бундай шарт-шароит узоқ умр кўриш учун етарли эмаслигини уқтиришади. Уларнинг фикрича, минг йиллар давомида одам организми кўп жиҳатдан нуқсонликларга учраган ва бу наслдан-наслга ўтиб келаётир. Шу боис, умрни узайтириш чораларидан бири сифатида филиппинлик хилерлар «одам танасининг эскирган структурасини янгилаб бориш» учун изчил тарзда зарур операцияларни амалга ошириш лозим, деб ҳисоблашади. Бу операцияларнинг моҳияти шундаки, хилерлар одам организмида эскирган ёки тўла қувват билан ишламайдиган ҳужайра ва ҳатто аъзоларни ўз табиблик усуллари билан сиқиб чиқаришни йўлга қўйишмоқчи ва уларнинг ишончига кўра, организмдан сиқиб чиқариб ташланган ҳужайра ёки организмнинг бир қисми табиий равишда ўсиб янгиланиб, ўз вазифасини тўла бажара бошлайди.

Газетанинг ушбу сони таҳририят қошидаги «Маҳорат мактаби» тингловчилари билан ҳамкорликда тайёрланди.

Муқимий номидаги Ўзбек давлат мусиқий театр жамоаси Ўзбекистон халқ артисти

Файзулла АҲМЕДОВнинг

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари, дўст-қадрдонларига чуқур таъзия изҳор қилади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

* * *

НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91
Котибият — 233-49-93
Электрон манзилимиз: uzasziyoli@list.ru
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50
Санъат бўлими: 236-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55
Назм ва наср бўлими: 233-49-93

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА
Саҳифаловчи — Жамшид МАТЁҚУБОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 20.45.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатга олинган. А — 7255. Буюртма Г — 248. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 2 3 4 5 6 7 8

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН